תלמוד בבלי · אחרונים · חידושי רבי עקיבא איגר · סדר מועד

חידושי רבי עקיבא איגר על מסכת עירובין

רבי עקיבא איגר

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

חידושי רבי עקיבא איגר על מסכת עירובין

רבי עקיבא איגר

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/חידושי-רבי-עקיבא-איגר-על-מסכת-עירובין/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ב. 4
דף ב: 4
דף ג: 5
דף ה. 5
דף ז: 6
דף ח: 8
דף י. 9
דף יב: 9
דף יח. 10
דף יט. 10
דף כג. 11
דף כו: 12
דף לא: 12
דף לב. 14
דף לג: 15
דף לד. 15
דף לה. 16
דף לה: 25
דף לו. 25
דף לו: 27
דף לח. 27
דף לט. 28
דף מג. 29
דף מז: 29
דף נ: 30
דף סב: 31
דף סג: 31
דף סד: 31
דף סה: 32
דף סח. 33
דף עח. 33
דף עח: 33
דף עט. 33
דף עט: 34
דף פ. 34
דף פג. 35
דף פד. 35
דף פו. 35
דף פז. 35
דף פט. 36
דף צב. 36
דף צג. 36
דף צה. 37
דף צט. 38

דף ב.

מתני' מבוי שהוא גבוה למעלה מעשרים אמה ימעט, ר"ל אם החלל מקרקעיתו עד הקורה גבוה למעלה מעשרים דמסקינן לקמן (דף ג' ריש ע"ב) חלל מבוי תנן אבל הקורה רשאי להניחה למעלה מכ', ובקונטרס לא פירש כן ואחריו נמשך הרע"ב (אב"ה שהם ז"ל פירשו שהוא גבוה כו' היינו שהניחו את הקורה למעלה מעשרים):

גמרא אר"י אמר רב חכמים [דפוסלין מבוי גבוה למעלה מעשרים] לא למדוה אלא מפתחו של היכל דהי' גבוה עשרים אמה.

קשה לי דלרב דאין טעם הפסול משום דליכא הכירא דלמעלה מכ' לא שלטא ביה עינא אלא דילפינן מהיכל דעד עשרים מקרי פתח ויותר מעשרים לא מקרי פתח, א"כ גם לחי לא מהני, כמו דלא מהני לרחב מעשרה משום דלא הוי פתח:

דף ב:

גמרא בין לרבנן בין לר' יהודא (דמכשיר במתני' בגבוה למעלה מעשרים אמה) לילפו מפתח שער החצר ולמה תנן במתני' והרחב מעשר אמות ימעט הא אשכחן פתח שער חצר דהוי עשרים רוחב ואקרי פתח.

תימא דקאמר בין לר' יהודה, דמאי קשיא לר"י, ובמה נוכל ללמוד מפתח החצר יותר מהלימוד מאולם, הא גם אולם היה רחב עשרים וכדפרכינן באמת אח"כ ומוכח מזה בגמרא דר"י פליג גם על רוחב וא"כ מאי עדיפת ילפותא דפתח החצר מילפותא דאולם, ואין לומר דהקושיא דלמאי צריך ללמוד מאולם כיון דנלמד כן מפתח החצר, דהא צריך ללמוד מאולם לגובה יותר מעשרים:

אמר אביי פליג בברייתא ר"י דלא פליג במתני' על הרחב מעשר אמות ימעט ובאמת כיון דמאולם גמר ופתח אולם הי' רחב עשרים מש"ה פליג בברייתא גם ברחב ומכשיר.

וא"ת והא לקמן (דף יוד ע"א) על מה דפליג ר"י בברייתא ומכשיר ברחב מעשרה שאלו ועד כמה ואר"א עד שלש עשרה ושליש, וא"כ אכתי תקשה למה אינו מכשיר עד עשרים כרוחב האולם.

וי"ל דרב לא סבר להא דר"א, גם בגמרא דחי ראיית רב אחי מפסי ביראות, וקאמר דהיא הנותנת [כיון דהתרתה בפסי ביראות פרוץ מרובה על העומד לא התרתה בהן יותר מי"ג אמות ושליש), ותו דגם רב אחי עצמו לא מצינו ליה להדיא דסובר כן, אלא דאמרינן סבר רב אחי קמי' דרב יוסף למימר (עד י"ג אמות ושליש וק"ו מפסי ביראות) ואפשר דהדר ביה מכח והיא הנותנת דדחי בגמרא והתוס' ז"ל הניחו בקושיא (בד"ה אמר אביי):

תוס' ד"ה ואב"א כו' ולהכי נמי לא פריך.
תמוה לי, דהא זהו ליכא קושיא, דהמקשן שפיר פריך דאם נימא דהתם טעמא דהוי צורת הפתח איך מצי יליף לגובה למעלה מעשרים, הא התם הוי צה"פ, דגם לרבנן מהני בגבוה למעלה מכ', כדאיתא במפורש בברייתא לקמן (דף יא ע"א), וה"ל לתוס' למנקט הקושיא איך יליף ר"י יותר מכ' מאולם, הא התם היה לו צה"פ, וגם לפי תירוצם נצטרך לומר דלרב כי היכי דצוה"פ לא מהני לרוחב ה"נ לא מהני לגובה וצ"ע:
גמרא אלא מעתה לא תיהני ליה (לרחב מעשר) צורת הפתח דהא היכל נמי צורת הפתח הוי ליה ואפ"ה עשר אמות הוא דרויח.
כתבו בתוס' ז"ל הא פריך שפיר דלא תיהני ליה צורת הפתח, דאי הוי קרוי פתח אף כשגדול ביותר ע"י צוה"פ הי' לו לעשותו שוה לאולם.
קשה לי הא באמת גם דלתות היו דמהני ודאי ביותר מעשר, והי' אפשר לעשותו שוה לאולם, וע"כ מטעם אחר הוא וא"כ אין ראיה:

דף ג:

גמרא אמר אביי משמיה דר"נ אמת סוכה ואמת מבוי באמת בת חמשה כו' למאי הילכתא לגובהו [כי מגבה לה טפי מכ' אמות קטנות פסלי] ולפרצת מבוי דקיי"ל דבעשר אמות פסול לה בי' אמות קטנות מפסיל.
קשה לי דאמאי לא נקט ולרחבו, דקתני במתני' והרחב מעשר אמות ימעט, ולדחוק נמי דקאמר כיון דהטעם דרחבו יותר מי' הוי פרצה קרי לה ולפרצת מבוי, הא מלשון רש"י דקיי"ל בהאי פרקא משמע דלא קאי אמתני' דהכא דרחבו יותר מי' [וברש"י ד"ה ולפרצת בי' אמות פסיל כו'] דבי' אמות קטנות פסול, הלשון אינו מדוקדק, דהא בי' אמות לא פסיל, אלא ביתר מי' דוקא, וכן קשה במה דאמר ואמת כלאים אמת בת ששה למאי הלכתא לקרחת הכרם, דאם קרחתה ט"ז אמות לב"ה מותר לזרוע שם, וכי משערת ליה בגדולות משערת אמאי לא קאמר להרחקת הכרם ד' אמות:

דף ה.

בגמרא אמר אביי מנא אמינא לה דתחילת הכשר מבוי צריך ד' אמות] דתני' אין מבוי ניתר בלחי וקורה עד שיהיו בתים וחצרות פתוחין לתוכו, ואי בארבעה טפחים הוי מבוי היכי משכחת לה.
כתב רש"י מכדי מיעוט חצרות שתים ואין פתח פאות מארבעה.

קשה לי הא הנך שתים יכולים להיות אחד בצד דופן אחד ואחד בצד דופן שכנגדו, וע"כ צ"ל דגם פתח אחד אי אפשר באורך ד', וא"כ למאי צריכים להקדמה דבעי ב' חצירות, הא גם אילו הי' סגיא בחצר אחד לא משכחת לה:

גמרא, לחי הבולט מדופנו של מבוי פחות מד"א נידון משום לחי וא"צ לחי אחר להתירו, ד"א נידון משום מבוי וצריך לחי אחר להתירו, ולכאורה כיון דקיי"ל שיעור אורך מבוי ד"א שוחקות, כדאיתא לעיל (דף ג' ע"ב) א"כ גם בלחי כן, דדוקא ד"א שוחקות צריך לחי אחר להתירו, ואף דכללא דכל דשיעורי בד' אמות לחומרא היינו עוצבות, וא"כ הך דינא דלחי הבולט דאמרינן ד"א צריך לחי אחר להתירו, היינו ד"א עוצבות, מ"מ י"ל כיון דקאמר נידון משום מבוי מובן מעצמו דמיירי בד"א שהם בהכשר מבוי דהיינו שוחקות. **אמנם** הא לרב יוסף דשיעור מבוי בארבעה טפחים א"כ הא דלחי ד"א צריך לחי אחר להתירו הוא בכללא דשיעור חכמים להחמיר, וד"א דלחי היינו עוצבות, דהא לר"י לא תלי לחי בהכשר מבוי וא"כ יהי' פלוגתא בין ר"י לרבה בדין לחי ד"א אי היינו עוצבות או שוחקות וזה אינו במשמע, ולזה נראה יותר דגם לרבה ד"א דלחי היינו עוצבות ונכלל בכלל דשיעורי חכמים להחמיר, אף דלרבה תלי' לחי בשיעור מבוי, מ"מ שיעור מבוי באמת מדינא ד"א עוצבות רק דלהחמיר בעינן שוחקות דכעין ספיקא הוא בכל אמות אם שוחקות אם עוצבות ואזלינן בכל מקום לחומרא, וא"כ בלחי ג"כ לחומרא, דדלמא שיעור מבוי באמת ד"א עוצבות ונפיק מתורת לחי ונידון כמבוי, והארכתי בזה בחידושי לש"ע א"ח סי' שפ"ג:

תוס' ד"ה ארבע אמות נידון משום לחי משום מחיצה כו' משמע דמסברא העלו כן, דהי' מקום לומר דדין זה דד"א צריך לחי אחר להתירו, למ"ד דלחי אינו כמחיצה, ולענ"ד ההכרח כדבריהם דהא מרא דשמעתא הוא ר"ה דס"ל לקמן (דף טו ע"א) דלחי העומד מאליו הוי לחי וזהו למ"ד לחי משום מחיצה, עיי"ש:

דף ז:

גמרא אמר רב מבוי שנפרץ במילואו לחצר ונפרצה חצר כנגדו לרה"ר [ובני מבוי לא עירבו עם בני החצר] חצר מותרת ומבוי אסור כיון דיש לבני החצר דריסת רגל עליו, הרבותא דהחצר מותרת אף דהחצר מפולש לרה"ר, ורבים נכנסים לה בזו ויוצאים בה בזו. אולם מבוי אסור, אף דגפופי החצר עודפים על רוחב פרצת המבוי, מ"מ כיון דהעומד במבוי אינן נראים לו, כיון דנפרץ במילואו הוי מחיצה נראה מבחוץ ושוה מבפנים, דאינו נידון משום פתח, ולחי מיהו אלו לא נפרץ במילואו היה המבוי מותר

אף דכל חצירות הפתוחות למבוי בפתח הגון אוסרת עליו. [הכא כיון דהוי סתום ולא רגילה בו אלא דנפרץ מותר].

וא"ת למה לא נקט רב דינו בלא נפרץ במילואו ובפתח הגון, דשפיר אסור המבוי כיון דרגילה בו, ובתוס' כתבו דאי הוי נקט הכי לא הוי קמ"ל מידי כיון דפתח הגון הוא פשיטא דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא, וביאר המהרש"א דבריהם, דהא כל הרבותא דרב דרבים הנכנסים ויוצאים בחצר אינם אוסרים אותה, וזה החידוש כשאין מחיצה להמבוי, ונפרץ במלואו, אבל המחיצות ופתח גמור פשיטא דלא אתו רבים ומבטלי.

ותמיהני דא"כ איך פרכינן בסמוך (דף ח' ע"א) על מימרא דרב לא משנתינו היא זו (דהמבוי אסור) חצר קטנה שנפרצה לגדולה גדולה מותר וקטנה אסורה, ומשני דרב היתר החצר אתי לאשמועינן, ומקשה הא נמי תנינא, חצר שרבים נכנסים לה בזו ויוצאים לה בזו רה"ר לטומאה ורה"י לשבת, ומאי קשיא הא מתני' י"ל בפתח גמור, ואשמע לן רב דגם בליכא מחיצות ופתח דמ"מ לא אתו רבים ומבטלי, וצע"ג.

ובעיקר קושייתם נ"ל בפשוטו דרב אתי לאשמועינן, דאף בלא רגילה בו אסור היכא דנפרץ במילואו, דתשמע מיניה דנראה מבחוץ כו' אינו נידון משום לחי.

ואף דלקמן פריך הש"ס (היא הקושיא בדף ח' הנזכרה) ולא משנתינו היא זו, ולא בעי לשנויי דאשמע לן נראה מבחוץ כו' ומתני' בנכנסים כותלי קטנה לגדולה, וע"כ צ"ל כמ"ש התוס' שם, דא"כ הוה ליה לרב לפרושי אמתני' בנכנסים הכותלים, מ"מ זה רק אם כל החידוש יהי' האי דנראה מבחוץ, אבל למאי דמשני שם דהיתר חצר אתי לאשמועינן, שפיר י"ל דנקט למימרא בכה"ג לאשמועינן ג"כ דין נראה מבחוץ כו' ומתני' בנכנסים כותלי קטנה:

תוס' ד"ה בעירובו קמיפלגי כו' חצר מותרת ומבוי אסור, השתא ס"ד אסור כו'.

עיין מהרש"א שכתב אין זה מדוקדק דהא לתירוצא דמוקי לה בלא עירבו מצי קאי כולה כדקס"ד עכ"ל, היינו בפשוטו דמימרא דרב קאי במסקנא כדס"ד בצידי חצר או זו כנגד זו ואסור משום תרתי משום מפולש ומשום לא עירבו, אלא דהתרצן חידש כרב ששת דכאן בעירבו, היינו בהך דר"י דמתיר בנפרץ לרחבה מיירי בעירבו, ודרב בדלא עירבו, ולענין מפולש רב מיירי במצדו או זה כנגד זה, ור"י מיירי דנפרץ באמצע רחבה וזה שלא כנגד זה:

אמנם תמוה לי, איך פרכינן בסמוך ולרבה דאמר זה כנגד זה אסור הא דרב במאי מוקי לה, הא דברי רבה קאי על ר"י בנפרצה לרחבה דמתיר, דמיירי דוקא זה שלא כנגד זה

אבל מלתא דרב י"ל דקיימא כדס"ד דאוסר גם מפולש, ומיירי זה כנגד זה, וכדקאמר ונפרצה חצר כנגדו, ושפיר אשמועינן דאפילו זה כנגד זה החצר מותר וצע"ג:

בא"ד, דלאמצע רחבה פשיטא דלא הוי מפולש, תמצית דבריהם דבתחילה ס"ל לרב יוסף דר"י מיירי ע"כ בצידי רחבה, מש"ה היה קשה דרב אדרב, ומסקנא דכאן שעירבו היה בימי רב יוסף וכדאמר בעצמו ל"ש אלא לאמצע.

ותמוה לי כיון דרב יוסף לא שמע דבר מדר"י, וכדאמר אנא לא ידענא עובדא הוי וכו', והא ודאי אותה עובדא היה בנפרצה באמצע וגם עירבו, דהא לפי האמת בצדו אסור, וגם לא עירבו אסור משום עירוב ואמאי לא אצרכיה ר"י תיקון, וכיון דמאי דחזא חזא בנפרצה באמצע איך אמר תחילה עובדא הוי וכו' הא זה היה פשוט לו דאמצע בודאי מותר ואיך למד מזה בתחילה דלצדו מותר ולא עירוב מותר הא המעשה שראה לא כך הי', וצע"ג:

דף ח:

גמרא אר"ח הכל מודים בבין לחיין שאסור [דתחת הקורה פליגי אי שרי להשתמש אבל בין לחיין אסור], וכתבו תוס' טעם החילוק בזה דלחי דהוי אפילו משהו, ואתי לאפוקי, אבל בקורה דרחבה טפח ליכא למיחש, וכתבו דאין לומר דהחילוק דר"ח סבר קורה משום היכר מש"ה שרי להשתמש תחתיו אבל לחי משום מחיצה וא"י להשתמש אלא מן המחיצה ולפנים דהא אביי אית ליה לעיל לחד לישנא דקורה משום מחיצה ומכ"ש לחי וקאמר בסמוך מסתברא מלתא דר"י בקורה אבל בין לחיים אסור, ורבא נמי אית ליה בפרקין דתרווייהו משוש היכר ובסמוך מודה רבא דאסור להשתמש בין לחיים היכא דרחב ארבע, היינו דמשמע דבקורה אפילו ברחב מותר להשתמש.

ותמיה לי, דאיך יתיישב זה בטעם החילוק דלחי דהוי אפילו במשהו אתיא לאפוקי דזה שייך אם אסרו בלחי משהו, ממילא אפשר דאף ברוחב טפח לא חלקו חז"ל בזה, ושאני קורה דבכל פעם אינו פחות מטפח אבל לר"י דבלחי פחות מד' לא אסרו, א"כ האיסור דלחי רק בד', ובזה יקשה דמ"ש מקורה רחב ד'. ודוחק לומר דהאיסור מתחיל בלחי משהו ופתוח לכרמלית ומש"ה אסרו גם בלחי רחב ד' בפתוח לרה"ר וצ"ע, ובאמת לולי דברי תוס' היה נ"ל מקום לומר דבאמת לרבא גם בלחי רחב ד' מותר, ואף דהראיה רק מההיא דאר"י מקום שאין בו ד' על ד', היינו דבלא ראיה י"ל דבין הלחיים חמיר מקורה מסברת תוס' כיון דלחי סגי במשהו אתי לאפוקי וזהו באמת סברת אביי, לזה מביא רבא ראיה דעכ"פ בלחי בפחות מד' בודאי שרי ויהיה שייכות האיסור רק בד', וזהו בודאי

א"א דתיקשה דמ"ש לחי מקורה דאר"י דתחת הקורה מותר, משמע דאף ברחב ד', ואף דאמרינן וכ"ת דאית ביה ד' על ד' היינו דשמא תאמר לחלק בזה, אבל לקושטא דמלתא כיון דבפחות מד' מותר לרבא ממילא גם בד' מותר דתו אין מקום לחלק בין קורה ללחי, ומרווחנא בזה ליושב בזה גם קושיית תוס' בשמעתין ד"ה לרשב"ג, כמובן:

דף י.

רבי היא דאמר בעינן שני פסין, כתבו בתוס' משמע דלרבנן אפילו בחצר מרובעת סגיא בפס משהו, דבמרובעת פליגי כמו שאפרש לקמן.

היינו דלרבנן סגיא בחצר פס א' משהו, ולר' מהני פס ד' או ב' פסין, היינו לחיין משהו.

וקשה לי לפ"ז איך אמרינן בשמעתין, אלא אי אמרת נראה בחוץ כו' ור' לא סבר כר' יוסי, מהיכן מוכח דלא סבר כר"י, הא כי היכי דאם סובר כרבנן מהני פס ד' או ב' פסין משהו, ה"נ אי סבר כר"י מהני פס ד' או ב' פסין של ג' טפחים, דב' פסין הוי כב' לחיין, וא"כ הגדולה משתרי בפס ד', דנהי דפרכת הש"ס שפיר דלמה לי גדולה בי"א כו' מ"מ לישנא דגמר' ורבי לא סבר כר"י הוא תמוה:

תוס' ד"ה ושני טפחים כו' א"נ בפס גמור.

קשה לי לפ"ז מאי פרכינן ולימא לבוד מרוח אחת, לוקמי דהי' חצי מכותל זה וחצי מכותל זה, והוי האי פס פחות מטפח דלא מהני:

דף יב:

ת"ר לשון ים הנכנס דרך פרצת הכותל בפרצה יותר מעשרה לחצר אין ממלאין הימנו בשבת אלא א"כ יש לו מחיצה גבוה יו"ד טפחים, ומקשה ממלא הוא דלא ממלאין [לטלטל המים מחצר לבית, הא טלטולי בחצר מטלטלין והא נפרצה חצר למקום האסור לה הב"ע דאית ליה גדודי].

פירשו בתוס' וניכרת מחיצה לבני חצר ולבני בית שהם רחוקים אינה ניכרת ועריבי מיא ומשום הכי אסור והקשו על פירוש זה מלקמן דמשמע רק לר' יהודה בעינן שיראו ראשי קנים [גבי מחיצה שבבור בין שני חצרות] משום דקפיד אעירובי מיא, והשתא הך ברייתא נמי סברה הכי.

ותמיהני דאיך שייך כאן ענין עירובי מיא, דבשלמא התם בשני חצירות שייך כן דהמים שמצד השני באים לכאן דרך המחיצה, וכששואב שואב מה דשבת בחצר חבירו דאסור לטלטלו בביתו, אבל הכא מה בכך דשבתו בכרמלית, הא עתה שבאו תוך החצר נעשו

רה"י ואינו עוקר מכרמלית, ואם באנו לדון כיון דבבית לא מנכרא מחיצתה הוי כליכא מחיצה, א"כ גם בלא עירובי מיא אסור, דהמים שבחצר נפרצו למקום האסור, ול"ש הכא כלל ענין עירובי מיא, וד' יאיר עיני:

גמרא, איתבי' יותר על כן אמר ר' יהודה מי שיש לו ב' בתים בשני צידי רה"ר עושה לחי מכאן ולחי מכאן או קורה מכאן כו' ונושא ונותן באמצע וח"א אין מערבין רה"ר בכך אלמא לחי משום מחיצה וקשיא לרבא דאמר דאחד לחי ואחד קורה משום היכר.

והוי מצי לשנויי דרבא כרבנן דפליגי עליה דר' יהודה, וסוברים דלא נעשה מחיצה שלישית ע"י הלחי או הקורה והזורק לתוכה פטור, דהכי איתא להדיא בפ"ק דשבת (דף ו') על הא דת"ר ד' רשויות וכו' חריץ שהוא עמוק י' ורחב ד' וכו' זו היא רה"י גמורה, ושאלו שם בגמרא רה"י גמורה למעוטי מאי, למעוטי הא דר"י דתניא יתר על כן כו' ואמאי קרי לה גמורה, מהו דתימא כי פליגי רבנן עליה דר' יהודה, ה"מ לטלטל אבל לזרוק מודו לי' דחייב הזורק מרה"ר לתוכו קמ"ל:

ובתוס' כאן (ד"ה איתביה) וכן לקמן (דף כב ע"א ד"ה דרבנן) כתבו דגם רבנן לא אסרי אלא דמדרבנן בעי ג' מחיצות גמורות [אב"ה רצונו דהוא תימא על התוס' דכתבו בפשיטות דלרבנן רק לטלטל אסור מדרבנן דהא מברייתא דשבת מוכרח או דרבנן פליגי עלי' אף לזרוק או דעכ"פ הך ברייתא פליג על ר"י גם בלזרוק ובפשטא דמלתא משמע דמכח הברייתא זו קמ"ל דרבנן דר"י גם בלזרוק פליגי]:

דף יח.

תוס' ד"ה אפילו יוד כורים, ומ"מ צריך לפרש, עי' מהרש"א דאף דבאיסורי דרבנן הקילו בפסי ביראות משום עולי רגלים, מ"מ תיקשי לר"ה בר חנינא דבעי לומר דהוי רה"ר.

ובעניי לא ידענא היכן מצינו דר"ה ב"ח סבר דהוי רה"ר אלא דשם (דף סו) פליג על ר"י דלא הוי רה"י גמורה מדשרי לטלטל מים על אבן גבוה י' ורחב מסאתים אבל מ"מ לא הוי רה"ר ומה"ת הוא מקום פטור ומדרבנן הוי כרמלית כדאמרינן שם אלמא כרמלית הוי, וצע"ג:

דף יט.

גמרא, מתקיף לה רב כהנא [עי' מ"ש לעיל ברכות דף לה ע"א]::

דף כג.

גמרא, ואר"י אמר שמואל הלכה כר"י בן בבא.

וס"ל לשמואל דריב"ב תרתי בעי למעליותא, באר מים חיים, ושל רבים דוקא, אבל בור דרבים לא [התירו פסי ביראות] אף דברבים ל"ש החשש דעביד דמפסקי דהא רבים מדכרי אהדדי, מ"מ בעי מידי דחזי לאדם לריב"ב, כדאיתא לעיל (דף כא ע"א):

ובתוס' שם לעיל הקשו אמאי בעינן חזי לאדם כיון דלא שרי אלא לצורך בהמה, ורצונם אמאי בבית סאתים ובפחות לא התירו בבור משום דלא חזי לאדם והא לא שרי להעלות לאדם, אבל ביותר מבית סאתים ודאי ליכא קושיא דשם בעינן חזי לאדם שעי"ז יהא מוקף לדירה, וכמ"ש רש"י במתני' דריש פרקין הואיל ומימיהן ראוין לשתות אדם תשמיש דירה מעליותא היא, וע"ז ליכא קושיא הא לא שרי לאדם, דמ"מ מקרי מוקף לדירה כיון דבחול שותים בני אדם ממנו [אב"ה כמדומה כתב א"א מ"ו זה לאפוקי מדעת בעל תוס' יו"ט ז"ל במשנה ד' דפרקין ד"ה לבאר הרבים בלבד דציין קושיית התוס' הנ"ל על מתני' דריש פרקין, כי ראיתי שאא"מ בגליון המשניות תמה עליו שם בריש פרקין, דהשיבו רבנן לר"י דאפילו כורים שרי דדמי לדיר וסהר שם ליתא לקושיית התוס' כלל, דשם בעי חזי משום מוקף לדירה] ועכ"פ זהו ברור דאף דר"ע ס"ל דלבור רבים מהני פסים זהו רק בבית סאתים, אבל ביותר מזה לא, כיון דלא חזי לאדם לא הוי דירה, וכן מבואר להדיא בתוס' בריש פרקין (בד"ה אפילו י' כורים כו' ואין להקשות כו').

ולפ"ז תמוה לי, דאמאי פסק שמואל כריב"ב דבור דרבים לא, הא ליכא ראי' מריב"ב נגד רע"ק ביסוד זה, אם להיתרא פסי ביראות חזי לאדם דהא י"ל דטעמא דריב"ב דלשיטתי' דס"ל במתני' שלאח"ז דבית סאתים, (ובתוס' שם כתב דה"ה לפחות מב' סאתים) בעי שיהא שם שומירה או בית דירה, א"כ ממילא בעי באר דוקא דבבור דלא חזי לאדם ליכא דירה, וכמו דאמרינן הכי לרע"ק ביתר מב' סאתים ה"ה לריב"ב בב"ס, ורע"ק לשיטתיה דס"ל לקמן במתני' אפילו אין בה אחד מכל אלו מטלטלין בתוכה, מש"ה מהני בבור דרבים, וא"כ אנן דפסקינן לקמן כרע"ק דלא בעי שומירה ובית דירה, ראוי לפסוק הכא ג"כ כרע"ק, ומה"ת להמציא פלוגתא חדשה, כיון דבאמת לריב"ב לשיטתי' א"א להתיר בבור דליכא דירה.

והיינו מרויחים ג"כ הא דקתני ועוד אמר ריב"ב ופרכינן עלה מאי ועוד דהא הוי ב' ענינים דהא י"ל דבאמת הוי ענין א' דזה בזה תלוי דמ"ה לא מהני פסים בבור שלרבים דליכא היקף דירה, ואפשר לומר דע"כ אין זה טעם דריב"ב, דא"כ איך אמר ולשאר עושים חגורה, דהיינו בין באר ובין בור, מה מהני חגורה בבור הא לא הוקף לדירה, ודוחק לומר

דמאי דקאמר דבבור מהני חגורה, היינו באמת היכא דיש שם ג"כ שומירה או בית דירה בזה התירו חגורה, וצריך תלמוד:

דף כו:

מתני' בכל מערבין סומכוס אומר בחולין [מערבין לישראל אבל לא בתרומה דמידי דחזי ליה בעינן].
לקמן בגמרא (דף ל' ע"ב) מפרש בגמרא מ"ט דאנזיר ביין לא פליג סומכוס [וסובר כתנא קמא דמערבין בו] משום דאפשר דמתשיל אנזירות:
וקשה לי אכתי אמאי פליג סומכוס בתרומה, הא בזה תעמיד שאלת ב"ה (דף זה סוף ע"א דאמרו לב"ש דסבירי להו אין מערבין לנזיר ביין ולישראל בתרומה) אי אתם מודים שמערבין לגדול ביוה"כ משום דחזי לקטנים כן מערבין לנזיר ביין ולישראל בתרומה, ותשובת ב"ש להם התם איכא סעוד' הראויה מבעוד יום ליתא לסומכוס, דהא מבעוד יום הוי נמי סעודה ראוי לכל דאי בעי מתשיל עלי' ומפרש מיני' ובי' תרומה אחרת ובשלמא ב"ש יפה השיבו דהא ס"ל דבשביל הואיל אי בעי מתשיל עלי' לא מקרי סעודה ראויה, דהא אית להו דאין מערבין לנזיר ביין אבל לסומכוס יקשה, דנהי דהשתא א"א לו להפריש תרומה דהוי שבות מ"מ נימא כיון דהשתא חזי לכהנים מבעוד יום הוי סעודה ראויה לכל דומה ממש ליוה"כ משום דחזי השתא לקטנים ומבעוד יום היה ראוי לכל מערבין בו [ודוחק דצריך ראוי' מבעוד יום דוקא בלא מתשיל עליה דמה סברא יש לחלק]:

דף לא:

מתני' השולח עירובו ביד חרש שוטה וקטן וכו' אינו עירוב.
בגמרא מוקי לה בעירובי תחומין, והטעם דבקטן ליתא חזקה שליח עושה שליחותו וע"כ בעי עומד ורואהו והיכא דבא הקטן ואמר הנחתי העירוב י"ל דבאמת נאמן כמו גבי בדיקת חמץ דהימנוהו רבנן בדרבנן, אלא לא מיירי במעיד רק שקיבל השליחות לעשות כן, ובכה"ג גם בגדול לולי החזקה לא היינו סומכין, ובתוס' לא כתבו כן [אב"ה דכתבו לחלק בין בדיקת חמץ דהבית שלהם ורמי עליה, מש"ה נאמנים, והוא תימא, דאין צריך לחלק, אלא דגם הכא היה מהימן אלו אמר הנחתי]:
גמרא, נתנו לפיל והוליכו [לקוף והוליכו אין זה עירוב, ואם אמר לאחר לקבל הימנו הרי זה עירוב] ודלמא לא ממטי ליה, אר"ח בעומד ורואהו.

מה דלא אתמר דברי ר"ח על מתני' דהכא [דאיתא נמי השולח ביד חש"ו אינו עירוב ואמר כו'] דבמתני' המ"ל דנאמנות אית להו, אלא דבשלחם שיניחו הם לא אלימי למקני שביתה, וכן כתוב בתוס' (ומ"ש מהר"ש איידלס לא ידענא כו') [אימא טעמא דברייתא נמי משום דלא אלימי למקני שביתה] לא ידענא למה לא ידע, דמ"מ גבי פיל וקוף ודאי ל"ש נאמנות כלל).

ואי תיקשה הא מברייתא דמעילה דקתני ע"ג פיל והוליכו הוי עירוב מוכח דלא אמרינן לא אלימי למקני שביתה, וע"כ טעם דמתני' דאינו עירוב משום דלא מהימנא י"ל כיון דמ"מ לא מצי לאקשויי ממתני' לחוד דהיה אפשר לומר משום דלא אלים, והי' צריך למנקט הקושיא ממתני' ובברייתא יחד, מש"הנקט הקושיא בפשיטות יותר על ברייתא לחוד.

ובתוס' כתבו דלא שמיע להו ברייתא ואין צורך לכך [אב"ה עי' מ"ש לעיל ברכות (דף ד' ע"ב) גמרא חכמים עשו סייג לדבריהם]:

גמרא, אבל לא בטבל [דאין מערבין בו] פשיטא.

אף דאפשר לתקוני בין השמשות לרבי דאמר כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות, מ"מ אינו מועיל הואיל אי בעי מתקנו, אלא היכא דגם השתא בלא תיקון חזי לשום אדם כגון תרומה, משא"כ טבל דלא חזי בלי תיקון לשום אדם, כן פירשו התוס' לעיל (דף ל' ע"ב) ד"ה ולפרוש וכתבו שם עוד לפרש דהכי מקשה פשיטא, דהא מרישא שמעינן דקתני מערבין בדמאי משמע אבל בטבל לא.

ואינו נוח לי פירוש זה, דהא י"ל דמה דקתני מערבין בדמאי היינו בכל ענין אף דהוי שיעור מצומצם ואם נפריש מיניה וביה בציר ליה שיעורא, מערבין בו הואיל אי בעי מפקיר נכסיה, ותידוק מיניה באמת דבטבל כה"ג לא אבל עדיין י"ל דביותר משיעור גם בטבל מערבין לזה קתני אבל לא בטבל לומר דבכל ענין לא, משום דמתני' דלא כרבי, אלא דגזרו על שבות בין השמשות וא"א ליה לתקוני.

והרי בדברי תוס' עצמן צריכין אנו לבא לזה דהא לפי מה שהעלו דלעולם מתני' כרבי ומ"מ מקשה פשיטא משום דהיכא דלא חזי לשום אדם לא מועיל מה דאפשר לתקוני, יקשה הא קתני מתני', ולכהנים בחלה ובתרומה, ויקשה גם לישראל לשתרי בתרומה, כיון דהשתא חזי לשום אדם נימא ביה הואיל דמצי לתקוני וחזי גם לדידיה והוא תמוה לכאורה:

וע"כ צ"ל דנקט כהנים דלהם מערבין בכל ענין, גם בשיעור מצומצם, אבל קושייתם רק על מה דקתני אבל לא בטבל דמשמע ג"כ בכל ענין אף ביתר משיעור (מיהו בזה היה

אפשר לומר דהתוס' ס"ל כמ"ש הרא"ש די"ל דכהנים בחלה ובתרומה אורחא דמלתא נקט וה"ה לישראל).

וביותר מזה הא י"ל דהאי אבל לא בטבל קא אמאי דקתני ולכהנים בחלה ובתרומה, ואומר דאבל בטבל גם לכהנים אין מערבין, אף דאי מפריש חזי כול' לדידיה מ"מ אין מערבין דמשום שבות גזרו בין השמשות וזה לא ידענא מבבא דמערבין בדמאי, דהא החידוש בדמאי דגם לישראל מערבין בו:

גמרא, אבל לא בטבל, פשיטא ל"צ בטבל טבול מדרבנן:

וא"ת א"כ אמאי אין מערבין בו הא כתב הרשב"א דאיסור דרבנן מאכילין לקטן בידים והרי זה דומה ליה"כ דמערבין משום דחזי לקטנים (לעיל דף ל' סוף ע"ב) כבר הקשה הרשב"א ז"ל על עצמו כן בחידושיו ליבמות בפ' חרש.

ולכאורה לק"מ, דהא האי מתני' אבל לא בטבל בפשוטו אתי כסומכוס דהא קתני ולכהנים בתרומה, ודוק מיניה דישראל בתרומה לא, וזהו כסומכוס דלא מהני חזי לאחרינא, וצ"ל דהכי מקשה דאבל לא בטבל סתמא קתני אף ביתר מכשיעור, ובזה אף דתנא דמתני' סובר כסומכוס הא הוי סעודה ראויה בין השמשות, דאי בעי מתשיל עליה ומפריש מיניה וביה והוי כמו יין לנזיר, אלא דסומכוס סובר דגזרו בה"ש, משום שבות, אבל מתניתי' משמע דלא ס"ל דגזרו בה"ש, וכ"ש תוס' לעיל (דף ל' ע"ב ד"ה ולפרוש עליה) אלא אלו לא היו חזיין עכשיו לקטנים לא היה מועיל הואיל אי בעי מתשיל, וכמו שתירצו התוס' שם דאינו מועיל מה שראוי לתקנו אלא במידי דחזי השתא לשום אדם אלא דהתם תירצו כיון דלא חזי השתא לשום אדם הא חזי לקטנים:

ועדיין יש לפקפק בקושייתו, דהא סומכוס ע"כ סובר דבעי סעודה ראויה מבעוד יום, וסובר דמבעוד יום בעי ראוי ממש לא ע"י הואיל דחזי לתקוני, וכמ"ש לעיל (דף כו ע"ב):

דף לב.

גמרא, אמר רב נחמן בשל תורה לא סמכינן על חזקת שליח עושה שליחותו, עד דחזינן דעביד ודייק לה מדתנן משקרב העומר הותר החדש מיד, והרחוקים, (מירושלים שאין יודעין אם עדיין קרב העומר) מותרים מחצות היום ואילך, לפי שיודעין שאין ב"ד מתעצלין בו, (ב"ד הוא דלא מתעצל הא שליח מתעצל).

קשה מנ"ל דלא סמכינן כלל בדאורייתא דלמא חזקה זו אינו בירור גמור רק בדרך רוב, ובחדש דהוי דשיל"מ לא סמכינן עליה להפוסקים דבדבר שיל"מ לא סמכינן אמרובא פריש, וליל"ק [דרב ששת פליג על ר"נ, וסובר דגם בדאורייתא סמכינן אחזקה זו ומביא

ראי' מדשרי רחוקים אחר חצות] נכונה הראי' דעדיף חזקה זו מרוב ובדרך אגן סהדי, אבל להיפוך דלא סמכינן כלל על חזקה זו מנ"ל למידק להני פוסקים.

ובזה יש לעיין חולין (דף פו ע"א) מ"ש רישא דשחיטת חש"ו פטור מכיסוי ומ"ש סיפא דחייב ביה משום אותו ואת בנו ועי' בתוס' שם הא י"ל דברישא באמת סמכינן על הרוב, דמעשיהם מקולקלים, אבל בסיפא לענין אותו ואת בנו הוי דבר שיל"מ ולא סמכינן על הרוב. וצע"ג.

דף לג:

תוס' ד"ה ורבי כו' והעירוב מונח בשולי הכלי. קשה לי עדיין מה פרכינן, אי ברחב ד' כי נתנו לכלכלה מההוי הא אף דהוי חורי רה"י מ"מ לא מחייב כיון דליכא עקירה ממקום ד' אם אין חוקקין להשלים (עי' שבת דף ז' ע"ב תוס' ד"ה והלכה) דגם לרבנן במקום הצד שבחוץ הוי רה"י, מדין חורי רה"י כיון דלפנים במקום הרחב הוא רה"י אלא דפטור משום דבעינן הנחה במקום ד' על ד', ועי' שבת (דף ח' ע"א תוס' ד"ה אמר אביי א"כ הכא כשהעירוב בשולי הכלכלה לא הוי עקירה ממקום ד' וצ"ע.

בא"ד ונראה לפרש דוקא נתנו על הכלכלה.

קשה לי, דזהו מספיק דמוכח דרבי סבר כר"י, אבל מ"מ אינו מוכח דסבר חוקקין, דלמא מיירי בכלכלה תוך ד' או שנתנו בפי הכלכלה דהוצרך לתלות הכלכלה באילן שיהי' העירוב מונח ע"ג מקום ד' ולאשמועינן דאפילו לריב"י לא הוי עקירה ממקום ד':

דף לד.

ע"ב תוס' ד"ה למעלה כו' דומיא דרישא.

קשה לי הא עדיין לפי מה דמוקי דקאי בכרמלית לא הוי דומיא דרישא דבקאי בכרמלית גם למעלה מעשרה עירובו עירוב ואף בשני שבותים שימוש באילן והוצאה מרה"י לכרמלית, הא התוס' לקמן (דף לה ע"א ד"ה בעי סכינא) ס"ל דגם בב' שבותין טלטול סכין וסתירת כלים לא גזרינן ביה"ש, וגם מדפרכינן (לעיל דף לג ע"א) והא אי בעי מייתי דרך עליו, מוכח דאפילו בב' שבותין הוי עירוב, וא"כ ע"כ דאילן מיירי בקאי ברה"ר, ועדיין ליכא רומיא:

דף לה.

גמרא אי אתה מודה שאין מערבין ליום אחד חציו לדרום וחציו לצפון.
בש"ע אורח חיים (סימן תיב) עירב חצי היום הראשון לרוח צפון והשני לרוח דרום שטעה והי' סבור שאפשר לעשות כן וכו' לא יזוז ממקומו שאין ידוע איזה עירוב יקנה לו, ואם לא נתן העירובין סוף אלפים הולך מה שאפשר לו ללילך למקום שניהם.
הנה בפשטא דמילתא ה"נ הדין בעירב חצי היום הראשון לרוח פלוני והשני יהי' שביתתי בביתי להיות כבני עירי דהולך רק מה דאפשר לו ללילך למקום שניהם דהוי ס' אם יקנה לו שביתתו במקום עירובו או שיקנה שביתתו בביתו, אולם לפע"ד יש לדון בו טובא, וכמו שנבאר בעה"י:
בעירובין (דף לה) נתגלגל חוק לתחום וכו' או נשרף כו' מבעוד יום אינו עירוב, משחשכה ה"ז עירוב, ספק ר"מ ור"י אומרים ה"ז חמר גמל, ר"י ור"ש אומרים ס' עירוב כשר, ולהלכה קיי"ל בש"ע (סימן תט ס"ו) כר"י דס' עירוב כשר, ואף בהניח העירוב בבה"ש קיי"ל (בסי' תטו ס"ב) דעירובו עירוב, כשיטת רש"י פ"ב דשבת והרמב"ם, וקשה דהא בסוגיין משמע דמה דמיקל ר' יוסי בס' עירוב הוא רק משום חזקת כשרות דעירוב, דהשתא הוא דנטמא, וא"כ בהניח עירובו בבה"ש דלא שייך כן אין עירובו עירוב, וי"ל דר"י לשיטתיה דסבר גבי ס' טבל דספיקא דרבנן באתחזק איסורא לחומרא ומשו"ה ה"נ בעירוב דאיכא חזקה דהעמידנו על תחום ביתו כפירש"י בעי' חזקת כשרות דעירוב כנגדו. אבל לדידן דקיי"ל כר"מ בהא דאף באתחזק איסורא ספק דרבנן לקולא, מש"ה אף בעירב בבה"ש דאיכא חזקת תחום ביתו וליכא חזקת כשרות כנגדו אפ"ה ספיקו לקולא וכן מצאתי כתוב בחידושי אבן העוזר פ"ד דשבת.
אולם יש לעיין טובא אמאי קיי"ל בדינא הנ"ל בעירב חצי היום לרוח זה והשני לרוח אחר דנותנין עליו חומרי שניהם, והיא ברייתא ערוכה בעירובין (דף נ') הא כיון דקיי"ל ס"ע כשר ראוי ליתן לו מקולי שניהם, וזה אף לר"י יהי' הדין כן דהא כאן ל"ש חזקת תחום ביתו, כיון דבין כך ובין כך נסתלק מתחום ביתו והספק רק באיזה רוח קנה העירוב:
וכמו כן יש לעיין בסוגיא דעירובין (דף לח) ורבנן ספוקי מספקא להו (בשבת ויו"ט אי קדושה א' הן או ב' קדושות) והכא לחומרא (דא"י לערב ב' רוחות דלמא חדא קדושה היא), והכא לחומרא (דאי נאכל בראשון דאין עירוב לשני) הא כיון דקיי"ל ס' עירוב כשר הו"ל למיזל לקולא, וראיתי בחידושי אבן העוזר שם שכתב דרבנן ס"ל כר"י, דבמקום חזקת תחום ביתו וליכא חזקה כנגדו ס' דרבנן לחומרא וכו' עיי"ש, ולפענ"ד דבריו אינם מספיקים דע"כ צ"ל אחת משתיהן או דלעולם כל שאיפשר להעמידו על חזקת תחום

ביתו מעמידין אותו אף דקנה שביתתו ביום הא' במקום עירובו, מ"מ לגבי יום השני מעמידין אותו בחזקת תחום ביתו. או תאמר דכיון דקנה ביתו במקום עירוב שם ביתו ומקומו, וראוי להעמידו על חזקת תחום מקום עירובו, והשתא תיקשי לכל צד, אם תאמר בצד הראשון דלעולם מעמידין אותו על חזקת תחום ביתו א"כ יהא רשאי לומר עירובי בראשון למזרח והשני כבני עירי, דשמא ב' קדושות הם ומסייע ליה חזקת תחום ביתו, וגם אף יהא מותר לערב לב' רוחות. כיון דעכ"פ קנה עירוב בחד צד ונסתלק מתחום ביתו ספיקו להקל, ואם תאמר כצד השני דמכיון דקנה תחומו במקום עירובו, מעמידי' אותו על חזקת תחום מקום עירובו, א"כ נאכל בראשון אמאי אינו יוצא עליו בשני נימא ספיקו להקל דשמא חדא קדושה היא, ומסייע ליה חזקת תחום מקום עירובו:

והנה בעיקר הקושיא י"ל לפמ"ש המנחת יעקב (כלל א' סק"ו) דהיכא דאסתפקא לתנא עצמו הדין מחמרינן בספיקו אף בדרבנן דהוי כמו ס' חסרון ידיעה עיי"ש, א"כ הכא דלרבנן עצמם מספקא להו הדין אם יו"ט ושבת ח"ק נינהו או ב"ק הן מש"ה מחמרינן בספיקו, אך עדיין הקושיא הראשונה בעירב חצי היום וכו' אינה מתיישבת.

ונלע"ד דהנה מהמתבאר בפשטא דסוגיא הנ"ל מוכח דר' יהודה סובר תחומין דאורייתא מדהחמיר בס' עירוב [דמלבד דדוחק לומר דר' יהודה מחמיר טפי בספיקא דרבנן מר' יוסי, וס"ל דאף בלא חזקת איסור ס' דרבנן לחומרא, וג' מחלוקות בדבר, הוא מוכרע], דהא בסוגיא דפ"ק דביצה דחיק לאוקמאברייתא דספיקו אסור בס' טרפה והא דנתערב באלף כולם אסורות מוקי כר"י דס"ל אליבא דר' יהושע דכל שדרכו למנות לא בטל, ומכיון דמוקי לה כר' יהודה לוקי בפשטא בס' יו"ט כיון דר"י סבר דספיקו דרבנן לחומרא, א"ו נראה דטעמא דר"י דמחמיר בס"ע משום דס"ל תחומין דאורייתא, וכ"כ להדיא הרא"ש פ"ד דעירובין (דף מו) וז"ל שם אע"ג דשמעינן לר"י דסבר תחומין דאורייתא גבי ס' עירוב לעיל בפ' בכל מערבין עכ"ל, אך קש' ע"ז מסוגי' דעירובין (דל"ז ע"ב) ולימא ליה תנא דבי איו הוא, הא כיון דאיו מתני כן משמיה דר"י אינו מוכיח דס"ל בדרבנן אין ברירה דהא ר"י ס' תחומין דאורייתא, והא ודאי ל"ל דבאמת ה"ק דלוקי לברייתא דאין ברירה כאיו, ומשום דתחומין דאורייתא, דא"כ מאי משני עלה לא שמיע ליה, מ"מ הא ממתני' מוכח דר"מ ור"י סברי תחומין דאורייתא, ולוקי הברייתא אליבייהו דתחומים דאו', וכבר הקדימני בקו' זו בס' קרבן נתנאל:

ונ"ל דלכאורה יש לעיין בעיקר הדין דס' עירוב כשר מכח ספיקא דרבנן הא כ' תוס' בביצה (די"ד ע"א ד"ה א"ב דידע) וז"ל אע"ג דבשל סופרים הלך אחר המיקל, הואיל ולכל א' יש קולא וחומרא מכל צד עבדי' לחומרא עכ"ל, וה"נ בס' עירוב הא בקיום העירוב

וביטולו לכל צד יש קולא וחומרא, דמה שמרויח בצד זה מפסיד בצד זה, ואמאי דיינינן ביה ספק דרבנן לקולא.

והנה היה מקום אתי לומר למה שהיה לי ויכוח עם ידידי הגאון רבי מאיר פויזנר בעל בית מאיר נ"י, בעסק הלכה דדנתי לומר בספיקא דדינא בדרבנן אף בדבר שיש לו מתירין לקולא, כעין שכתב הפר"ח בא"ח (סי' תלז ס"ג) דמה דכ' הרא"ש והר"ן בדין מוקצה לחצי שבת כיון דפלוגתא הוא נקטי' להקל במוקצה דרבנן, אף דהוי דשיל"מ, מ"מ כיון דהוי פלוגתא נקטי' ככללא דאית לן בכל התלמוד, בשל סופרים הלך אחר המיקל, ואין לנו להחמיר אלא בס' במציאות, אבל לא בס' דפלוגתא, עכ"ל, והג' נ"י רצה לחלק די"ל דוקא בספיקא דפלוגתא, או בב' לישני בש"ס כיון דיסדו לנו חז"ל הכלל בשל סופרים הלך אחר המיקל, הוי הכרעה שהלכה כפלוני, וכאלו פסקו כן בהדיא במקומו, דהלכה כפלוני, ותו לא מקרי ספיקא, אבל בספיקא דאיבעי' י"ל דהוי כמו כל ס' דרבנן, דבדשיל"מ ספיקו לחומרא, עכ"ד, ואני סעדתי דבריו קצת, משום דקשה על הר"ן שכ' עלה דחזקיה קרי בטבריא בי"ד ובט"ו, דמדינא הוי ס' דדבריהם ולקולא, וק' א"כ למאי צ"ל דלר' פשיטא ליה לימא דס' דרבנן לקולא, וראיתי בס' טורי אבן שנתקשה ג"כ בזה, ולדברי הרב י"ל דלענין מלאכה בפורים אין להקל משום ס' דבריהם, דהוי דשיל"מ, ואף דטעם דדשיל"מ הוא משום עד שתאכלנו כו' וזה שייך באכילה דיכול לאוכלו רק פעם א', אבל במלאכה ל"ש זה, דהא יעשה מלאכה גם היום גם למחר, מ"מ הא מדברי הש"ך (סי' קב) מבואר דלא נחית לחילוק זה. דכתב בכלי איסור שנתערבו, דצריך להשהותם עד למחר, שיהיה נוטל"פ, דהוי דשיל"מ, והרי בכלי נמי יכול לבשל גם היום גם מחר, שוב מצאתי בספר פ"י (פ"ג דביצה) כתב דלענין טלטול מוקצה ל"א דהוי דשיל"מ, ונ"ל דכונתו לדברינו, משום דיכול לטלטל היום ומחר, אבל גם הוא עצמו הביא ראיה לדחות זה, (אאב"ה הראיה לדחות שכתב הפ"י, הוא מברייתא ריש ביצה, וספיקו אסור, דקאי גם ע"מ דקתני תחלה ואין מטלטלין, וזכורני שאמר אבא מארי זצוק"ל לדחות ראייתו, והיינו דכיון דאסור באכילה מטעם דשיל"מ ממילא הוי מוקצה, דכל מאכל שאסור באכילה, ממילא הוי מוקצה, ואמר הוא ז"ל ראיה לסתור סברא זו, מהא דאמרי' גבי מים ומלח דשיל"מ, ולענין תחומין נאמר זה, הרי גם בטלטול אמרי' דשיל"מ, וחזר ואמר דלמ"ש הר"ן נדרים, בשיטת התוס', דהתם הטעם כיון דהוי היתר בהיתר, מקרי מב"מ דלא בטל, אין ראיה משם, ואדרבה מרווח להבין מה דבתחומין לא אמרי' ספיקו להקל, כדמוכח בעירובין (דף סו) וכמ"ש התוס' שם ולא נתנו טעם לזה, וגם קשה כיון דבמים ומלח אמרי' דגם בתחומין יש דין דשיל"מ, ואמאי לענין ספיקו לא, ולפי הדברים הנ"ל ניחא, דבספיקא

דהטעם משום דעד שתאכלנו זה באמת ל"ש בתחומין, דיוכל לטלטל היום ומחר, אבל במים ומלח לענין ביטול, מטעם מין במינו הוא דלא בטלי, ועיין בחלק א' מתשובת אבי מארי ז"ל סי' קפט) וא"כ י"ל דכונת תוס' בביצה הנ"ל דכיון דלכל חד יש קולא וחומרא, אין כאן ההכרעה דהלכה כפלוני דמאן מנייהו מקרי דברי המיקל וממילא הוי בכלל כל ספיקא דרבנן בעלמא, ומחמרי' משום דשיל"מ, וא"כ כ"ז בדשיל"מ, משא"כ בספק עירוב, דבלא"ה יקשה אמאי ס"ע כשר הא הוא דשיל"מ, ובאמת מוכרח לענ"ד זה כדברי תוס' (דף מה) דבתחומין ליתא לכלל דספיקו אסור בדשיל"מ, וכיון דלא מקרי דשיל"מ שפיר אמרי' ס"ע כשר, אף דיש קולא וחומרא לכל צד.

אמנם אני כתבתי להוכיח שלא כדברי הרב הנ"ל, מדברי הר"ן ז"ל בנדרים (דף מז ע"ב) דכ' באיבעי' דרמי בר חמא, דאמר פירות אלו על פלוני, מה בחילופיהן דכיון דלא איפשיטא האיבעי' נקטינן לקולא, בין בפירות אלו על פלוני בין בנודר עצמו ולא אמר אלו, כיון דהוא ס' דרבנן, וקשה הא בנודר עצמו, בדידיה קאי לאיתשולי על נדרו, והוי דשיל"מ, אלא ע"כ מוכח דגם בספיקא דאי בעי בדרבנן בדשיל"מ אזלינן לקולא, גם אם נניח כדברי ידידי הגאון ר' מאיר, רחוק ממרכז האמת להעמיד זה בכונת התוס', ויותר נראה דכונת תוס', כיון דאם נפסוק להקל יבוא להקל בשני הצדדים, ויעשה ממנ"פ שלא כהוגן, וכעין זה כ' תוס' (נדה דכ"ז ע"א ד"ה ב' ולדות וכו') לענין ס"ס (ועיין במל"מ הי"א מהל' מגלה) וא"כ הדרא הקו' לדוכתי', אמאי ס"ע כשר הא הוי ב' קולי דסתרי אהדדי.

וי"ל בזה, דבעירוב ל"ל דיבוא להקל בשניהם, דאם דרך משל עירב אלפים למזרח, אם ילך חוץ לאותן אלפים ויחזור לביתו, שוב א"א לו ללילך אמה א' לצד מערב בטענה דשמא נאבד העירוב מבע"י, דבממנ"פ אם נאבד העירוב מבע"י א"כ במה דיצא חוץ לאלפים למזרח הוי כיצא חוץ לתחום לדעת וחזר, דקיימ"ל (בסי' תה ס"ב) דאין לו אלא ד' אמות, וכיון שכן כל שבירר לו צד א' להקל שוב לא יהיה במציאות להקל בצד הב', ומש"ה אמרי' ס"ע כשר, וכה"ג כתבתי בתשובה (בח"א מפסקים סי' מ"ט).

אולם אני מסתפק מאד בזה דאפשר כיון דס' דרבנן לקולא, ויצא ברשות ב"ד חוץ לאלפים למזרח, מקרי בכלל יצא באונס, דאם חזר חזר לתחומו, וכמו בנכנס לספינה (ע' במג"א שם סק"ה).

גם מלישנא דר"י ס"ע כשר, משמע דדינו כאלו עירובו קיים בודאי ואין בידו לברור לו לבטל עירובו ולהחזיק בתחום ביתו, ובזה יקשה אמאי הא ס' דרבנן לקולא.

ולזה נ"ל אם ננקוט שלא כדברי רש"י ונימא דחזקת תחום ביתו לא מקרי חזקה, וכדנסתפקו להו לתוס' בזה (שם ד"ה א"ר ירמיה) רווחא שמעתתא, די"ל דהא דס"ל לר"י

דס"ע כשר, היינו משום דודאי אסור לו לילך לצד ביתו מכח ס' דרבנן שמא נאכל עירובו מבע"י דהא איכא חזקה כנגדו, חזקה דהשתא הוא דנאכל, ובמקום חזקה הא ס"ל לר"י דספיקא דרבנן לחומרא, וא"כ מה"ט גופיה ס"ל דס"ע כשר, ועירובו קיים דס' דרבנן לקולא, דהרי א"א לבוא להקל בב' הצדדים.

ואי תיקשי א"כ מאי פריך הש"ס דר"מ אדר"מ, הא אדרבא, כיון דסבר ר"מ דאפי' באתחזק איסורא ס' דרבנן לקולא, א"כ היא הנותנת דס' עירוב לחומרא משום דראוי להקל מכל צד משה"ה מחמרי' לו מכל צד, בזה י"ל למ"ש רש"י בעירובין (דף נב ע"ב ד"ה אלא אפילו בלישנא בתרא) דר"מ ס"ל אפי' בליכא ספק, כגון דודאי נאכל עירובו מבע"י, מ"מ הוי חמר גמל, דסילק עצמו בכונתו מאלפים של צד שני לביתו, והא דקתני במתני' מבע"י אינו עירוב, דמשמע דהוא כבני עירו, ר' יהודה היא עיי"ש, ולפי זה שפיר פריך הש"ס ר"מ אדר"מ, דלר"מ דס"ל דאפי' בודאי נאכל עירובו מבע"י הפסיד צד ביתו, וא"כ ממילא ליכא מקום להקל בב' צדדים, וממילא יהא הדין דערובו קיים דס' דרבנן לקולא.

ולפ"ז מיושב קושי' הק"נ הנ"ל, דשפיר י"ל דר"י ס' תחומין דרבנן, והא דס"ל חמר גמל היינו דסבר בהא כר"מ, דבס' דרבנן אף באתחזק איסורא לקולא, וממילא כיון דראוי להקל מב' צדדים מחמרי' עליו מב' צדדי'.

ועדיין צורך לבאר, דא"כ מאי קא מתמה רבא אברייתא, דמאן האי תנא דאפי' בדרבנן אין ברירה, והרי מה דאפשר לחלק בדין ברירה בין דאורייתא לדרבנן, ע"כ משום דהוי ס' דדינא, אם א"ב או י"ב, וכמ"ש להדיא הר"ן (ברפ"ג דגיטין) ובטעמא דמילתא לדידן, דקיי"ל בדאו' א"ב ובדרבנן י"ב עיי"ש, א"כ ממילא בתחומין דהוי קולא מב' צדדים, דאם ירצה להחזיק תחום ביתו יהיה ג"כ ס' דרבנן לקולא, דשמא הדין דא"ב, וממילא מחמרינן עליו בב' צדדים.

ונראה דבין למה דמבואר בתוס' עירובין (דף לז ע"ב ד"ה אלא מעתה וכו') דס"ל דאם אין ברירה לא הוי תרומה כלל, ובין לדעת מהר"י שם דגם אם א"ב בודאי א' מהן תרומה, ונלע"ד אופן פלוגתתם, דדעת תוס' דכל שעושה מעשה קנין או קריאת שם תרומה ותולה הדבר בתנאי דלהבא, כיון דלעולם לא יבורר שהיה כן למפרע כיון דהדין דא"ב לא חל כלל המעשה ההוא ובטל בודאי הקנין או הקריאת שם, וסברת מהר"י דענין א"ב היינו דמספקי' אם הוברר והיה עומד לזה מיד משעת תנאו וחל המעשה, או דלא הי' עומד לכך, ובטל המעשה, מש"ה ס"ל דבודאי א' מהן תרומה, דבין אם היה עומד מתחלה שירדו גשמים או לא, על כ"פ חל הקריאת שם דחד מהם, ונ"ל דגם דעת רש"י כמהר"י ממה דכ' בחולין (דף יד ע"א) בפלוגתא דהלוקח יין מן הכותים, דר"י ור"י ור"ש אוסרים,

וז"ל אוסרים אלמא לר"י לית לי' ברירה, וחייש שמא תרומה שתה, הרי משמע להדיא דאף אם א"ב מ"מ חלה התרומה ומעורב התרומה בתוך היין, ובכל טיפה וטיפה מספקי' שמא זהו התרומה, [ובאמת תמוה לי מאוד דאיך נימא דודאי א' מהן תרומה, הא אם ירדו גשמים נימא דאותו רמון שהתנה עליו אם ירדו גשמים יהיה תרומה לא הוי תרומה דשמא לא היה עומד לכך שירדו גשמים, ומ"מ גם הרמון הב' לא הוי תרומה, דהא סוף סוף ירדו גשמים, ולא נתקיים התנאי, וכי בשביל שהיה עומד שלא ירדו גשמים מקרי קיום תנאי דבודאי תרתי בעי, ירידת גשמים ועומד לכך מתחלה וכן בפירש"י הנ"ל בלוקח יין, דאיך אפשר דיש תרומה ביין ששותה, דאף אם שמפריש לבסוף לא הוי תרומה, דלא הוברר שהיה עומד לכך להפריש זה, מ"מ במה יחול התרומה על מה ששותה, דאף אם היה עומד מתחלה דמה ששותה עכשיו יהא מפרישו לבסוף הא סוף סוף לא בא לידי הפרשה, ולא נתקיים בו התנאי, והרי אמרי' שם שמא יבקע הנוד, ושותה טבלים למפרע, הרי דאם לא בא לידי הפרשה ליכא כאן תרומה כלל, וא"כ ה"נ מה דבאמת לא הפרישו הוי כמו בקיעת הנוד, ואין כאן תרומה, וא"כ בפשטה טעמ' דר"י דאוסר בלוקח יין היינו דאו דבודאי לא חל התרומה כלל במה שאין מבורר למפרע, או דהוי ספק שמא מה שמפרישו לבסוף לא היה עומד לכך לכתחלה, והוי שותה ס' טבל, אבל לומר ששותה תרומה צלע"ג, (אאב"ה כעין זה ראיתי לאחי הרב רבי שלמה בחדושיו שעמד על דברי רש"י ר"פ מי שאחזו (סוף דף עג) במ"ש ואע"ג דחיי טפי א"ב] ולפ"ז לשיטת המהר"י ורש"י שפיר י"ל דבתחומים י"ל יש ברירה בדרבנן, והיינו דאף אם א"ב, מ"מ א"י לילך לצד ביתו, דהא מ"מ הוי ספק שמא בבה"ש היה דעתיה לזה שנתרצה באמת וקנה העירוב, וממילא אף אם בודאי הדין דא"ב הוי ס' בקניית עירובו, ודייניגן לחומרא מב' צדדים, ממילא מה"ט יש להקל לקיים עירובו בס' דשמא הדין בכ"מ די"ב. ובודאי קנה העירוב, ואף לדעת תוס' הנ"ל דאם הדין דא"ב לא חל כלל קנין העירוב ובטל עירובו בודאי, מ"מ י"ל כיון דספיקא דדינא אם י"ב או א"ב הוא ספיקא דעלמא והדין נותן דבמילתא דרבנן יש ברירה, ממילא נתקיים הדין דיכול לערב בענין ברירה ומתחלה כשמערב נתברר מיד הדין דמערב כדינו א"כ לא שייך להקל בב' צדדים לחזור לתחום ביתו בטענה דשמא העירוב בטל, דהא כבר נתקיים ונתקבל הדין דכך דינו דעירוב לערבו בתנאי, למקום שארצה וכדומה, ולא מקרי עוד ס' דדינא, ודוק היטב: **ולפ**"ז מיושב קושייתנו הנ"ל, דבמערב חצי היום וכו', וכן בס' דיו"ט ושבת, כיון דליכא חזקת כשרות דעירוב. והדין נותן להקל בב' צדדים, משה"ה מחמרי' בכל צדדים דאף דספיקא דיו"ט ושבת הוי ס' דדינא מ"מ אינו דומה לספיקא דדינא דיש ברירה הנ"ל

דהתם כיון דעכ"פ בשעה שמערב וזה רצונו מקרי קולא דיש ברירה וא"כ בכל פעם שמערבי' בתנאי צד קולא שלו לומר י"ב, והוקבע ההלכה דמערבי' בדרך תנאי, והוא מיסוד כללי דיני עירוב לערב בדרך תנאי, וכודאי עירוב דמי, משא"כ ביו"ט ושבת, דלפעמים אם מערב לצד א' לב' ימים, הוי קולא לומר חדא קדושה, ובמערב לב' רוחות צד הקל דב' קדושות, וא"כ לא הוקבע הכלל לערב ע"י ב"ק או חדא קדושה ומקרי בשם ס' בכל פעם שמערב, מש"ה מחמרי' בב' צדדים.

ועדיין יש להקשות אמאי לא יוכל לערב ביו"ט ושבת, לב' הימים, או לומר השני כבני עירי, הא ליכא מקום להקל בצד השני לילך לצד עירובו של יום ראשון דממנ"פ אם נידון דח"ק הם א"כ ממילא הוי כמערב חצי היום לרוח זה, והשני לרוח אחר, דנותנים עליו חומרי שניהם, ואף ביום הא' אסור לילך לצד עירובו, וא"כ עכ"פ ביום הב' בודאי א"א לו לילך לצד עירובו של יום הא', וממילא יהא נידון להקל לילך לצד עירובו של יום ב' משום ס' דרבנן, שמא ב"ק הם, ובזה אף לפמ"ש לעיל כסברת המנ"י דכיון דמספקא הדין לתנא עצמו, הוי כמו ס' חסרון ידיעה, מ"מ יקשה הא לענין לילך לצד עירובו של יום הב' הוי ס"ס להקל, ס' הדין דב"ק, ואף אם חדא קדושה, מ"מ הוי כמערב חצי היום וכו', והוי ספק שמא נקנה העירוב לרוח זה ולענין ס"ס דעת הרמ"א (בסי' ק"י) דמעיקר הדין אינו מזיק חסרון ידיעה:

אמנם נ"ל דאינו דומה כלל למערב חצי היום, דנ"ל באמת אם היה טועה וסובר דיכול לקנות שביתה בחצי יום השבת, ואמר עירובי שבמזרח יקנה לי שביתה בבה"ש לחצי יום הראשון, ועירובי שבמערב יקנה לי השביתה בחצי יום השני דשבת, בזה בודאי קנה במזרח, דעירוב הב' כמאן דליתא, דקניית עירוב בבה"ש בעי', אלא דדינא דמערב חצי היום, היינו דרצונו דשניהם יקנו לו בבה"ש, אלא דעירובו למערב יקנה לו בה"ש בכדי לילך בו בחצי היום השני, בזה הוי ס' איזו עירוב קנה, וכיון שכן ביו"ט ושבת, במערב לב' ימים, היינו דס' ב"ק הם, ורצונו שהעירוב הב' יחול בבה"ש דיום הב', בזה אם באמת הדין דהוא ח"ק נקנה רק העירוב של יום הא', וא"כ שפיר קולא וחומרא לכל צד ומחמרי' בכל צדדים.

וכ"ז אני אומר בדרך פלפול קצת, לשעשע את חבריי המקשיבים, אבל לקושטא דמלתא, הא באמת משמע דעת התוס' ג"כ לעיקר כרש"י דחזקת תחו' ביתו מקרי חזקה, וגם הרי הרמב"ם פסק כר"מ דספק דרבנן באתחזק איסורא להקל ואעפ"כ פסק דס' עירוב כשר, וא"כ תקשי כנ"ל, דהוי ב' קולי דסתרי אהדדי וראוי להחמיר בשניהן.

ולזה נ"ל ביסוד הדבר, דכיון שברצונו שיתקיים העירוב, ולכך דעתו מתחילה, מקיימים

רצונו ותופסים לקולא כאלו ודאי קיים העירוב, ואסור לו לילך לצד השני, ויש להמתיק הדבר למ"ש תוס' עירובין (דף מט ע"ב) ד"ה ואפי' לתחומים וכו' (ולשונם בקושייתם שם הוא מגומגם דעל חמר גמל ליכא קושיא דהא הוי רק ספק במלתא אם קנה עירוב או לא, ואינו דומה לתחתית האילן, דשם בודאי לא חל העירוב מעיקרא, אלא דכונתם כיון דחזינן באילן דלא יזוז ממקומו משום דעקר דעתיה ממקום רגליו א"כ בנאכל מבע"י אמאי הוא כבני עירו נימא דעקר דעתו, ובזה תירצו) דבעומד בעירו לא עקר דעתו מעירו, ודעתו שאם לא יקנה שם שביתה שיהיה לו תחום ביתו עכ"ל, ונ"ל דזהו רק אם באמת מפסיד השביתה דמקום עירובו בזה הוי כמו עקירה בטעות דאדעתא דהכי לא עקר מביתו, אבל כל שמקילין לו לילך למקום עירובו מכח ס' דרבנן ממילא אף אם קמי שמיא גליא דנאכל עירובו מבע"י מ"מ הפסיד תחום ביתו, דהא עקר דעתו, ומה שייך עקירה בטעות, הא יש לו מקום שרצה וא"כ ליכא קולא לב' צדדים, ושפיר אמרי' ס"ע לקולא.

ולפ"ז ניחא פסקא דידן במערב בחצי היום וכו' וכן בההוא ספיקא דיו"ט ושבת לרבנן דהתם שפיר יש קולא לב' צדדים, מש"ה מחמרי' בכל צדדים.

ואף דביו"ט ושבת עדיין יש לעיין בנאכל עירובו בראשון אמאי אינו יוצא עליו בשני, הא הוי ס' דרבנן שמא ח"ק הוא, ובזה כיון דבתחלת יום ב' בחר לעצמו להחזיק בעירובו דיום א' שוב ליכא חששא דיבוא להקל בב' צדדי' דהא א"א לו לילך לצד הב' בטענה דשמא ב"ק הם, דמ"מ בבה"ש דיום ב' עקר דעתו מביתו וכנ"ל.

ואף לפי דברי האבה"ע שכתבנו לעיל, דבנאכל עירובו א"י לשני מספק דרבנן דשמא ח"ק, דס"ל כר' יוסי דבאתחזק איסורא ל"א ס' דרבנן לקולא, וה"נ הוי חזקת תחום ביתו. ומה דהקשינו לעיל דמ"מ במערב לב' ימים דממנ"פ נפק מתחום ביתו נימא ס' דרבנן לקולא, בזה י"ל כדברינו, כיון דיבוא להקל בב' צדדים, מחמרינן דיבוא להקל לילך בשני למקום עירובו דהראשון, דל"ש לומר דעקר דעתו ממקום עירובו דהראשון, דאי ח"ק וממילא עירובו נמשך לב' ימים, לא מזיק עקירת דעתו בליל שני, דכבר נקנה העירוב בבה"ש דהראשון, מ"מ עדיין יקשה דיהיה יכול לומר והשני כבני עירי, מטעם ס' דרבנן דשמא ב"ק, ובזה לא יבוא להקל בשניהם, דלצד עירובו ליכא קולא מס' דרבנן כיון דהוי נגד חזקת תחום ביתו, וא"כ יקשה בממנ"פ, אם נידון דלא כאה"ע, ולומר, כיון דעירב בראשון ליכא כ"כ חזקת תחום ביתו, או דרבנן יסברו דבחזקת איסור ג"כ ס' דרבנן לקולא, בנאכל עירובו אמאי א"י עליו בשני, דהא לא יבוא להקל לילך לצד תחום עירו, דעקר דעתו מביתו וכנ"ל, ואי כסברת אה"ע דמקרי חזקת תחום ביתו ורבנן ס' כר"י דבאתחזק איסורא ס"ד לחומרא, יקשה דליהני לומר ומחר כבני עירי, מס' דרבנן דשמא ב"ק, דהא

לא יבא להקל לילך למקום עירובו, דהא הוי נגד חזקת תחום ביתו.

ולזה נלע"ד טעם אחר, כיון דהס' דח"ק או ב"ק הוי ס' דעלמא בדינא ולכל צד יש קולא וחומרא, דח"ק הוי קולא דיכול לאכול עירובו בראשון, וחומרא דא"י לערב לב' ימים, וב"ק הוי קולא וחומרא בהיפוך, ולפעמים במעשה אחד הוי קולא וחומרא, דהיינו במערב לב' ימים בראשון למזרח, ובשני למערב, דהוי ח"ק קולא לילך בשני למזרח, וב"ק קולא לילך בשני למערב, דצריכים להחמיר בתרווייהו ולזה אמרו חז"ל שלא לדון כלל ענין ח"ק וב"ק בדרך ס' דרבנן לענין עירוב, אף אם במעשה זו לא יבוא להקל בשתיהן, ובאומר חצי יום למזרח וחצי יום למערב, דזה אינו ספיקא רק במעשה זאת. בזה מספיקין דברינו, כיון דסתרי אהדדי דיבוא להקל בשניהם מחמרי' בשתיהם.

ואולם עדיין יקשה דמאי פרכי' מאן תנא דאפילו בדרבנן א"ב לשיטת תוס' הנ"ל דאם א"ב לא נקנה העירוב כלל ממילא נשאר תחום ביתו, וא"כ דלמא הך תנא ס' דבאתחזק איסורא ל"א ס' דרבנן להקל, מש"ה ל"א בי' בדרבנן י"ב, דהא מה דבדרבנן י"ב היינו דדלמא הדין די"ב והוי ס' דרבנן, והכא ל"ש כיון דמחמת חזקת תחום ביתו ראוי לומר דא"ב ולא נקנה העירוב.

ומזה הכרח למה שכתבנו בתשובה דבספיקא דדינא ל"ש לומר אוקי אחזקה דבשביל החזקה לא ישתנה, והבאתי ראיות מדברי המ"ל (פ"ב ה"א) מטומאת צרעת, ומדברי הש"ג עיי"ש בארוכה, והכא דהוי ספק דדינא אם הדין די"ב או א"ב ל"ש לאוקמי אחזקה, ומיושב הכל לנכון בעזה"י.

אתאן לדינא דבאומר עירובי למזרח לחצי יום ושביתתי בביתי לחצי יום, דתליא בספיקא דרבוואתא, דלדעת הרמב"ם דספק דרבנן לקולא אף באתחזק איסורא א"כ יבוא להקל בב' צדדין, דשמא נקנה שביתת ביתו, ושמא נקנה עירובו למזרח, ממילא מחמרי' מספק לתרווייהו ומהלך רק מה דיכול לילך בממנ"פ, ודינו שוה לאומר חצי יום למזרח וחצי יום למערב, אבל להרשב"א דס' דרבנן בחזקת איסור אסור, י"ל דהוא כבני עירו, דשמא נקנה שביתתו בביתו, דלא יבוא להקל לילך למזרח דשמא נקנה עירובו למזרח, דזהו נגד חזקת איסור דתחום ביתו דספיקא לחומרא.

ולכאורה היה מקום לפקפק, דאף להרמב"ם דבאתחזק איסורא ס' דרבנן לקולא, מ"מ בכה"ג דיהיה תרי קולא דסתרי אהדדי יהיה הדין דיותר עדיף לילך בתר החזקה ולהקל כפי הצד שמסייע החזקה, ויהיה כבני עירו מחמת חזקת תחום ביתו.

אבל נראה לי ראיה דאינו כן, מהתוספתא (שהובא בר"ש פ"ב מ"ב דמקוואות) היה לפניו ב' מקוואות, אחד שאוב וא' כשר כו' וטבלו שנים א' הטמא טומאה קלה, וא' המיקר

ועשו טהרות שניהן תלויות, והיינו כיון דלכל א' יש ס' לקולא, דהוא נכנס בכשרה דבטמא טומאה קלה ספיקו להקל, מש"ה מחמרי' בשניהם, הרי אף דמ"מ לזה הטמא הוי חזקת טומאה, ולהמיקר הוי חזקת טהרה מ"מ כיון דגם בחזקת טומאה ספיקו להקל וראוי לכל א' בפ"ע מחמרי' בשניהן, והיינו ממש כמ"ש:

דף לה:

מתני' תרומה ונטמאת [מבעוד יום אינו עירוב, משחשיכה הרי זה עירוב, אם ספק ר"מ ור' יהודה אומרים הרי זה חמר גמל, ר' יוסי ור' שמעון אומרים ספק עירוב כשר, ובגמרא מקשה דר"מ אדר' מאיר דתנן נגע באחד בלילה, ואינו יודע אם הוא חי או מת ולמחר מצאו מת ר' מאיר מטהר דמעמידין אותו על חזקתו] א"ר ירמיה משנתינו שהי' עליו שרץ כל בין השמשות דודאי איטמי מבעוד יום, דתחילת ביה"ש מערב שבת הוא.

ותמוה לי דלמאי צריך לאוקמי שהי' עליו כל בין השמשות, לוקמי דנגע בפנינו שרץ רגע אחד ביה"ש, דאין הספק באיזה זמן נטמאה התרומה, דהא אנן רואים ויודעים באיזה רגע נגע השרץ, והספק רק על אותו הזמן אם הוא יום או לילה, דבזה ל"ש חזקה דתרומה מש"ה ר"מ מטמא ור"י סבירא ליה דספק עירוב לקולא וצ"ע:

גמרא ורמי דאורייתא אדאורייתא [כמובא בדבור הקדום] לר"מ.

בתוס' הקשו דלמא טעמא דר' מאיר במתני' דהכא דלא אוקמי התרומה בחזקת טהורה משום דאיכא חזקה כנגדה, דמוקמינן לגברא בחזקת שלא עירב, ותירצו דניחא ליה לשנויי אפילו סבר ר"מ תחומין דרבנן, דהשתא אפילו איכא חזקה נגד חזקה הול"ל דהוי עירוב דספיקא דרבנן לקולא מש"ה מוקי למתני' בשני כתי עדים דל"ש למימר הכי, כיון דאיכא כת דמפקא ליה מחזקתה.

תמיהני הא השתא קיימינן דבתחומין דרבנן ראוי להקל בספיקו בלא חזקה דהא נגד חזקת תרומה איכא חזקת תחום ביתו, א"כ מה בכך דתרי ותרי מפקא לה מחזקה, הא כי היכי דמפקא מחזקה דתרומה מפקי ג"כ מחזקה דתחום ביתו והוי ספק השקול. דמקילין, וצ"ע:

דף לו.

גמרא דרבה ור"י דאמרי תרויהון הכא [פלוגתא דר"מ ור"י גבי ספק עירוב] בשני כתי עדים.

כתבו בתוס' בזה"ל דר"מ לית ליה אוקי תרי להדי תרי אע"ג דבפ"ב דכתובות (דף כ')

אמרינן אוקי תרי להדי תרי בדאורייתא, הכא שאני דהשתא ודאי טמאה היא.
קשה לי הא התם אמרינן כן גבי ממון דאוקי בחזקת בר שטיא, אבל באיסור באמת אמרינן דלכל הפחות הוי ספיקא דרבנן, היינו דחז"ל אמרו שלא לסמוך אחזקה בתרי ותרי, ועי' כתובות (דף כו ע"ב בתוס' שם) דנקטו הקושיא דהא תרומת פירות דרבנן ולא החמירו כדאמרינן התם גבי כהן, ותירצו או משום דמ"מ תחומין דאורייתא או כיון דנטמאו לפנינו גרע, ודבריהם כאן צ"ע.
וביותר קשה הא ביבמות (דף לא) אמרי רבה ור"י דתרי ותרי ס' דאורייתא, ובגמרא דחי לה מהאי עובדא דבר שטיא, הרי דרבה ור"י ס"ל דאפילו מה"ת לא אוקמי אחזקה והכא הא מרא דשמעתא רבה ור"י א"כ מה הקשו בתוס' וצ"ע:
גמרא, מ"ש תרומה דאמרינן לר' יוסי בספק נטמאה מבעוד יום ספק משחשיכה העמד תרומה על חזקתה, וכשר העירוב, פירות נמי שהונחו לעירוב ונתקנו אח"כ, ספק מבעוד יום ספק משחשיכה נימא העמד טבל על חזקתו ואימא לא נתקנו [ואמאי כשר העירוב].
לא זכיתי להבין פשטות הסוגיא דכל שאין אנו מקשים מסברא דבפירו' ספק נתקנו דנוקמי בחזק' טבל, והיינו דאפשר דמ"מ כיון דתחומין דרבנן מקילין כמו דס"ל לר"מ במקוה בספק טבל, וכן לר"י לשינויי דר"ה בר חיננא דדוקא בטומאה מחמיר דיש לו עיקר בדאורייתא, יהיה איך שיהיה אם מסברא בעלמא לא פרכינן מה זו קושיא מ"ש תרומה כו' דלמא באמת לא צריך לחזקת טהרה דתרומה, אלא בפשוטו דבכל ספק מקילין בעירוב ואפילו דאיתחזק איסורא, וא"כ עיקר הפירכא רק לשנויי דרבא דמחלק דטעמא דר"י במקוה משום דהעמד טמא על חזקתו וה"נ בפירות טבל, והו"ל לאקשויי לרבא מ"ש טבל ממקוה, אבל לא למנקט הקושיא מ"ש תרומה.
גם אף לרבא ליכא קושיא לדמות טבל למקוה, דהתם לא איתרע חזקת טומאה אבל הכא איתרע חזקת טבל, דהרי תרומה לפניך, ולשיטת רש"י דיש ג"כ חזקה דבעמד על תחום ביתו שפיר פרכינן, ומ"מ לישנא דהעמד טבל על חזקתו קשה דהוי ליה למנקט ה"נ האיכא חזקת תחום ביתו, וגם ק"ל לפ"מ דצדדו תוס' דחזקת תחום ביתו לא מקרי חזקה, א"כ למה לא משנינן על רומיא דר"י אדר' יוסי דהתם ליכא חזקת היתר והכא איכא חזקת היתר דתרומה, וגם מה פרכינן אדרבא העמד מקוה על חזקתה דילמא מכח זה דאוקי חזקה להדי חזקה, והוי ספק השקול מחמירין, אבל הכא איכא חזקת תרומה ובהכרח לומר דבנפל גל ל"ש כ"כ חזקה, דהא התרומה בעצמותה היא כמו שהיתה אלא דיש גל עליה, א"כ איך אמרינן מ"ש תרומה דאמרינן העמד תרומה על חזקתה, הא בלא"ה מקילין בספק השקול כמו בנפל גל, והראשון צע"ג:

דף לו:

מתני' מתנה אדם על עירובו [ואומר אם בא חכם מן המזרח ערובו למזרח כו'].
הטעם דבדרבנן יש ברירה, אבל אלו היה דאורייתא לא היה יכול להתנות, ואינו דומה לכל תנאי שאדם מתנה, ולא אמרינן ביה אין ברירה, דהתם מתנה על דבר אחד כגון אם ימות יהא גט, ואם לא ימות לא יהא גט, וה"ה אלו התנה אם יבא החכם יהא עירוב ואם לא לא יהא עירוב לא היה תלוי בברירה, אבל המתנה על שני דברים כגון כתוב גט לאיזה שתצא בפתח תחילה, וכן אם יבא למזרח כו' ואם יבא למערב כו' זה תלוי בברירה, הר"ן בשם הרמב"ן פ' כל הגט.
ואני עני בדעת איני מבין דברי קדשו, במה נקרא הך דהכא מתנה על ב' דברים. דהתינח אם עירוב אחד היה קונה או למזרח או למערב, אבל כיון דבאמת אין עירוב המזרח פועל כלל למערב וכן בהיפוך, וכל אחד הוי מלתא באנפי נפשי', ולגבי כל אחד הוי מתנה לדבר אחד, דכשמניח במזרח, ואומר אם בא ממזרח, יהא עירובי זה עירוב ובאם לא יהא עירוב זה בטל, זה מהני, וכשמניח אח"כ למערב ואומר אם בא למערב יהא עירובי למערב ואם לאו יהא בטל, זהו ג"כ מהני, וכיון דכל אחד בפני עצמו מהני, למה יגרע מה שמערב בב' מקומות ובכל חד מתנה תנאי בחד מלתא, וצע"ג:

דף לח.

גמרא, אמרו לו לר' אליעזר אי אתה מודה שאין מערבין בתחילה מיו"ט לשבת [אלמא קדושה אחת היא ולמה ביו"ט הסמוך לשבת יכול לערב בראשון למזרח ובשני למערב].
תימא הא גם אינהו לנפשייהו ע"כ ס"ל דגם אם שתי קדושות נינהו מ"מ אין מערבין מיו"ט לשבת, דהא דקאמרי במתני' כיצד הוא עושה וכו' ומניה דייק ובסוף הסוגיא דדוקא באותו פת [דקרא עליה שם מאתמול והשתא קשתיק, אבל לא בפת אחר דבעי למקרי שם עירוב] ומה דדחינן דלמא עצה טוב' קמ"ל זהו דיחוי בעלמא אבל לקושטא דמלתא קיימא דדוקא באותו פת, וא"א דסבירא להו לנפשייהו דאם ב' קדושות נינהו שרי לערב לכתחילה מיו"ט לשבת, א"כ אמאי אין מערבין בפת אחד, הא ממנ"פ אם חדא קדושה נינהו כבר קנה השביתה מערב יו"ט על שני הימים, ואם שתי קדושות נינהו, הא מערבין לכתחילה מיו"ט לשבת, וע"כ ס"ל דאף לצד דהוי ב' קדושות מ"מ אין מערבין מיו"ט לשבת וא"כ מה הקשו לר"א.
ואף לתירוץ השני דהתוס' דצריכין לטעמא דהכנה משום ערובי חצירות, מ"מ משמע מלשונם דרבנן מקשין בין מערובי חצירות בין מערובי תחומין.

ובפרט לפ"מ שכתבו בתוס' (ד"ה משום) דההיא דאלו עוברין ס"ל דר"א לית לי' הכנה, ובאמת מערבין ערובי חצירות מיו"ט לשבת, א"כ כל עיקר ויכוח של רבנן הוא בערובי תחומין, ויקשה כנ"ל:

תוס' ד"ה ור"א [אב"ה עי' לקמן במסכת ביצה דף טז ע"ב]:

דף לט.

מתני' ר' יהודה אומר [ר"ה שהי' ירא שמא תתעבר מערב אדם שני עירובין, ואומר עירובי בראשון למזרח ובשני למערב, ועוד אר"י מתנה אדם על כלכלה של טבל ביו"ט ראשון של ר"ה ואומר אם היום חול תהא זו תרומה על אלו, ולמחר אומר, אם אתמול קודש והיום חול תהא זו שאמרתי אתמול תרומה על אלו].

בגמ' עושה צריכותא, דאי אשמועינן ר"ה [דמערב ב' ערובין בהא קאמר ר"י משום דלא קעביד מידי אבל כלכלה דמחזי כמתקן טיבלא אימא לא, ואי אשמעינן הני תרתי משום דליכא למגזר עלייהו אבל ביצה דאיכא למגזר משום פירות הנושרין ומשום משקין שזבו. אימא לא צריכא].

תימא תינח לרב יוסף ולר' יצחק ריש ביצה, דטעמא דביצה משום פירות הנושרים ומשום משקין שזבו אבל לאינך טעמי, דטעמא דביצה משום מוקצה בבא דביצה מיותר, וי"ל דס"ד דיהי' הביצה אסורה דנימא מגו דאתקצאי בין השמשות של יום שני קמ"ל דמגו מחמת יום שעבר לא אמרינן, וכמו שהעלו בתוס' פ"ק דסוכה (דף י' ע"ב).

וא"ת א"כ למה לא עביד בגמרא האי צריכותא גבי ביצה, ותיקש' הא מכלכלה נמי נשמע זה, דל"א מוקצה מחמת יום שעבר, דאל"כ מאי מהני התנאי מ"מ ליתסר משום מגו דאתקצאי, י"ל דלמ"ד בפ"ק דגיטין דטעמא דר"י דאוסר בלוקח יין מבין הכותים, הוא מטעם שמא יבקע, לא נשמע מכלכלה, די"ל דע"כ לא חיישינן לשמא יבקע אלא בדאורייתא אבל בכלכלה כיון דתרומות פירות דרבנן ואפילו של זיתים וענבים להרמב"ן הוי דרבנן, דדוקא יין הוא דאורייתא כמ"ש הב"י א"ח בשמו, ל"ח לשמא יבקע, וא"כ לא אתקצאי בה"ש דיוכל לתקן ולומר מה שאני עתיד להפריש.

ומה דלא עביד בגמרא האי צריכותא גבי ביצה, משום דלרב משרשי' בגיטין שם דטעמא דר"י בלוקח יין משום דאין ברירה, ועי' לעיל (דף לו ע"ב) דמההיא דאיו משמי' דר"י מוכח דאפילו בדרבנן א"ב, א"כ כבר נשמע מכלכלה, דל"א מוקצה מחמת יום שעבר, והגמרא נקט הצריכותא באופן דמספיק לכל אמוראים.

וא"ת א"א דר"י ס' י"ב ובכלכלה כיון דהוא מדרבנן ל"ח שמא יבקע, א"כ למה צורך

להתנות בראשון ובשני, יעמוד בה"ש שבין ב' הימים, ויאמר מה שאני עתיד להפריש אחר יו"ט דהא אם יום א' הוא י"ט בה"ש זה הוי בה"ש דאפוקי יומא, ואי יום ב' יו"ט הוי ביה"ש דעיולא יומא, י"ל דמה דל"ח בדרבנן לשמא יבקע, היינו באי אפשר בענין אחר אבל לכתחילה ודאי טוב לתקוני שלא יהא חשש איסור כלל, אך עכ"פ מגו דאיתקצאי לא שייך בי', דהא אלו צריך לאוכלו בה"ש היה מותר, ע"י שיאמר מה שאני עתיד.

ובזה אתי שפיר הא דקשיא לי בביצה (דף ג') דר"י ורבינא סוברים בטעמא דר"י דהכא בביצה דתאכל בשני אבל בראשון לא, משום משקין שזבו, והוקשה להם דר"י אדר"י ולמה מיאנו בדעולא דמיירי בתרנגולת העומדת לגדל ביצים, ורווחא טובא.

גם קושיית מהר"ש איידלס שם בתוס' מוחלפת השיטה, דתקשה דרבנן דר"י אדרבנן דר"י קשיא מאד ולדברינו אתי שפיר, די"ל דר"י ורבינא סוברים דטעמא דר"י בלוקח יין משום דא"ב, ואף דר"י סבר דאין חילוק בין תולה בדעת עצמו או לא, מדפריך לאיו מ"ש לכאן ולכאן וכו'. א"כ מוכח מההיא דר"י דמהיום אם מתי דס"ל לר"י י"ב מ"מ י"ל דבלוקח יין כיון דאפשר דלא יברור כלל דאפשר דלא יפרוש בזה אמרינן א"ב, וכחילוק התוס' בגיטין, ומש"ה לא ניחא להו אוקימתא דעולא דא"כ אייתרי בבא דביצה הכא דמוקצה מחמת יום שעבר כבר נשמע מכלכלה דלא אמרינן, אבל דרבנן אדרבנן לא קשיא דשפיר י"ל כאוקימתא דעולא, דהם יכולים לסבור י"ב ולא נשמע מכלכלה, דהא יש תקנה בה"ש לומר מה שאני עתיד, ואצטריך בבא דביצה לאשמועינן דלא אמרינן מוקצה מחמת יום שעבר:

דף מג.

תוס' ד"ה הלכה, ומשמע דסייר פירי שרי אפילו בשכח, כדאמרינן שמור לי פירו' שבתחומך, ואשמור לך פירות שבתחומי.

תמוה לי, הא סוגיא ערוכה בב"מ (דף נח ע"א) השוכר את הפועל כו' מבואר דאסור לשמור בשכר וד' יאר עיני:

דף מז:

תד"ה והכלים, כגון שהבעלים בעיר אחרת.

לא זכיתי להבין דמה בכך שהם בעיר אחרת, מ"מ דירותיהן כמוהם ולא יזיזן ממקומם כיון שהם עתה חוץ מתחום הבעלים כדאיתא במתני' דביצה (דף לט ע"ב) וד' יאר עיני:

דף נ:

מתני' מי שחשכה לו בדרך [בעוד לו ארבעת אלפים אמה לביתו] ואילן עומד בסוף אלפים אמה ממקום רגליו, ואמר שביתתי תחתיו לא אמר כלום.
אפליגו בפירושו בגמרא, רב סובר דל"א כלום לגמרי ואינו רשאי לזוז ממקומו כלל, דממקומו עקר דעתו ולבו, ותחת האילן נמי לא קנה, כיון דלא סיים אתריה, ושמואל סובר דכל רוחב גופו של אילן מצי אזיל ממנ"פ, אך אם בא למדוד מן הצפון האלפים מן האילן ולביתו מודדין לו מן הדרום לחומרא, בא למדוד מן הדרום [לחזור ממקומו אחוריו] מודדים לו מן הצפון [ומפסיד תמיד מידת רוחב האילן].
זהו ללשון רש"י ז"ל וללשון אחר ששמע רש"י סובר שמואל דהספק הוא אם קנה שביתה במקומו או תחת האילן, וע"כ רק אלפים ממקומו עד תחת האילן מצי אזיל, אבל מן האילן לביתו אין לו כלום דדלמא קנה במקומו.
ורש"י ז"ל הקשה על לשון ששמע ממה דאמרינן אחד עירב לו לצפון ביתו, ואחד לדרום, מהלך לצפון בערובו לדרום כו' [דאם כל אחד מהעירובין לסוף אלף מביתו. אינו רשאי לילך לכל צד ביתו יותר מאלף, דאומרים שמא קנית בצד האחר מביתך וכבר כלו לך ממקום העירוב אלפים] ואם מצעו עליו את התחום, [שהניחו בסוף אלפים מכל צד ביתו] לא יזוז מביתו כלל, דשמא קנה בצד שכנגדו וכלו האלפים בביתו ותיובתא לרב, דלדידי' גם בלא מצעו עליו את התחום יהא אסור לזוז מביתו, דנימא מביתו עקר דעתי' ובמקום העירובין לא סיים בהי ניחא לי', וקשה דללשון זה ששמע גם לשמואל תקשה, דהא סובר גם הוא דמאילן לביתו אסור לו לילך, ולא אמרינן הא חד ד' אמות קנו לו וניתיב ליה מה דשרי ממנ"פ וימדוד מחלק האילן של צד מקומו ואמאי הכא מהלך לצפון בעירוב לדרום מטעם ממנ"פ.
תמוה לי, דהא להך לישנא נהי דתרווייהו ס"ל דהיכא דאיכא למימר הכא קני ואפשר לומר הכא קני לא קנה כלל, גם סוברים תרווייהו דעקר דעתי' ממקומו, מ"מ בהא מיהו פליגי דלרב כיון דעקר דעתי' ממקומו אסור לו לילך גם למקום דשרי לילך ע"י מקומו, וגם ע"י העירוב, אבל לשמואל מה דשרי ע"י מקומו וע"י העירוב רשאי לילך בו (ואולי סברתו דעוקר דעתו ממקומו רק שלא לילך למקום שהי' רשאי אלו היה העירוב קונה, אבל מה דמותר ממנ"פ לא עקר דעתי' יהי' מטעם זה או מטעם אחר עכ"פ כן הוא לדידי') וא"כ לשמואל ניחא דשפיר קתני מהלך לצפון בעירובו שבדרום, דמה דהולך בזה לצפון גם בלא עירוב הי' מותר בו מחמת תחום ביתו, מש"ה מותר, דמה שמותר בין ע"י מקומו בין ע"י עירוב רשאי לילך לשמואל. ואם מצעו עליו לא יזוז, כיון דמצד העירוב שבדרום

היה אסור מלהלך דאסור ע"י עירוב עקר דעתו מביתו אף למקום דרשאי גם ע"י העירוב, ויהי' הדין דלא יזוז ממקומו, כיון דהעירוב לא קנה, וד' יאר עיני.
ועיין במהרש"א דנדחק לשיטת תוס' דמודה רב דמביתו לא עקר דעתיה [אאב"ה בדף מט ע"ב בתוס' ד"ה ואפילו לתחתיו הקשו על סברת רב, דממקומו עקר דעתי', מדתנן בספק אם נתגלגל העירוב חוץ לתחום קודם חשיכה דרשאי לילך עכ"פ אלפי' שמביתו עד העירוב, ולא אמרינן דלמא נתגלגל ולא קנה העירוב, ומביתו הא עקר דעתיה וכתבו לחלק בין עומד בדרך לעומד בעירו, דמעירו אינו עוקר דעתיה מדעתו שאם לא יקנה העירוב יהי' לו תחום ביתו] מה פרכינן הא הכא מיירי בעומד בביתו, ואין בזה סרך קושיא דפרכת הש"ס אמאי ברישא אי לילך לצפון יותר מאלפים ממקום ערובו שבדרום, וכן במצעו לא יזוז ממקומו, הא בלא סיים אתרי' ליכא כלל עירוב, ויקנה תחום ביתו לילך אלפים לכל רוח מביתו כמו בנתגלגל מבעוד יום, ופשוט, ודעת המהרש"א צ"ע:

דף סב:

גמרא, מגילת תענית דכתיבא ומנחי, מהו לאורויי באתרא דרבי'.
ודאי אם רואה באחד שהוא רוצה להתענות באלו ימים שאסורין להתענות לא קמבעי' לי' דהא לאפרושי מאיסורא שרי גם במקום רבו, אלא דהאיבעי' במי ששואל הדין אי מותר להתענות, דבזה י"ל דאסור להורות לו אף לאיסור דאין כאן אפרושי מאיסורא דאף אם לא יורה לו לא יקל לעצמו מספק או ילך למורה אחר, ובתוס' לא פירש כן, [אב"ה דהם פירשו דקאי על ימים המותרים להתענות, דאי בימים שאסורים הוי אפרושי מאיסורא, ודבריהם מוקשים די"ל כנ"ל]:

דף סג:

תד"ה בטילי, וקשיא לר"י דמסתמא בשמעתין היו מערבין ערובי חצירות.
לא ידעתי למה הוצרכו לזה ולמה לא הקשו בחזקה, דממנ"פ אם לא עירבו בלא ביטולו היה מותר כלים ששבתו במבוי ובעירבו לא מהני ביטולו:

דף סד:

תד"ה ולמדנו דשמא לא ס"ל לר"ג להא דר"י, ק"ל דא"כ הו"ל לומר ש"מ ארבעה דכמו דחשיב דס' חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח מותר, והיינו דלא סבר בזה כריה"ג לחשוב דש"מ דסבר מותר ליתן לנכרי מתנת חנם דלא כר"י:

דף סה:

תד"ה אקלעו כו' אע"ג דר"י לית לי' כו'.
במהרש"א הקשה דמ"מ מותר בנכרי מטעם דר"י ור"ש דהלכה כר"י.
ואני תמה על תמיהתו, הא ר"י ס"ל דר' יהודה ור' יוסי הלכה כר"י, וא"כ נכרי אוסר ושפיר הקשו התוס' ואי דקושיית המהרש"א על לשון התוס' דהו"ל למנקט הך דהלכה כר' יוסי, הא זה עדיין לא מתרצא בתירוצו דמהרש"א דמ"מ אמאי לא הקשו תוס' בפשיטות דהלכה כר' יוסי, ואסור בנכרי, וצ"ע, [אב"ה ובעיקר קושיית התוס' אמר אאמ"ו ני' דשפיר י"ל דר"י ס"ל כריב"ל להכלל דהלכה כדברי המיקל בעירוב, והנך כללא דאר"י ר"י ור"ש הלכה כר' יוסי הכל שלא במקום עירוב, ומה דהוכיחו מהא דמוכח לעיל דרב לא סבירא ליה להנך כללא, לענ"ד לפי מה דקיימינן עתה דר"ש אוסר בנכרי, א"כ מדאמר רב הלכה כר' שמעון, והיינו דנכרי אוסר אפילו בעיר אחרת, וישראל אינו אוסר אפילו באותה העיר, א"כ מדפסק בנכרי כר"ש להחמיר ע"כ דלא ס"ל להכלל דהלכה כדברי המיקל בעירוב, א"כ אמאי פסק כר"ש להקל בישראל, אף דר' יהודה ור' יוסי אוסרים, ואין הלכה כר"ש דלרב לא ס"ל להכלל דהלכה כדברי המיקל בעירוב, ממילא עירוב הוי כמו בעלמא, ומוכח ע"כ דרב לא ס"ל כלל להנך כללא, ואמר אאמ"ו ני' דיש ליישב דברי תוס' דבאו לומר דדלמא ר"ש רק להקל בא ובנכרי ס"ל דמותר ואז יהיה שפיר מוכח דלגמרי קאמר ר"י הנהו כללא דר"י ור"ש הלכה כר"י אפילו בעירוב, וממילא יהיה הדין הכא כר"י דאוסר בנכרי, דהא ר' יהודה ור' יוסי הלכה כר' יוסי ואף דרב פסק כר"ש אכן זה בכלל מה דאתמר אתמר כמ"ש המהרש"א דלמסקנא דלעיל דרב לית ליה להנהו כללא, אין ראי' ממה דאמר רבי הלכה כר"ש, דהך יצא מכללא כיון דרב לשיטתי' לית לי' להנך כללא], מש"ה הוצרכו לדבריהם דמ"מ הלכה כריב"ל דהלכה כדברי המיקל בעירוב, ונכון בעזה"י:
תד"ה דאתיא נכרי, מנ"ל שלא עירבו ועשו שכירות וביטול, דקשיא לי' דשמואל רביה.
תמוה לי דמלבד דליכא קושיא כ"כ די"ל דר"א ידע דהמעשה היה שלא עירבו גם הא על זה עצמו תהי' הקושיא מדשמואל רבי' דאם בעירבו מהני שכירות בלא ביטול א"כ בלא עירבו ליהני ביטול, ואינו בכלל דאומרים ולא מערבין דהא היו ראוים לעירוב, וכיון דהעירוב היה מתיר, והחסרון רק דלא עירבו ממילא מהני, ומוכח מדשמואל דלא מהני העירוב כשבא הנכרי בטל העירוב, והו"ל לתוס' להוכיח דין זה מדינא דשמואל עצמו אבל לא ממה דפריך ר"א משמואל רבי':

דף סח.

גמרא, ניחום ליה אגב אימיה, עי' בר"ן פ"ב דביצה בההי' דממלאה אשה חבית מים שהעל' דריבוי הוי בישול גמור מדאורייתא, וההיא דהכא דניחום אגב אמיה, והיינו ע"י נכרי דשבות דאמירה לנכרי מותר לצורך חולה.
ותמוה לי דא"כ ל"ל לומר דאגב אימיה נתיר לכתחילה להחם ע"י נכרי, ומה הפרש בין זה לזה כיון דריבוי הוי ג"כ מלאכה דאורייתא, וצ"ע, ואולי י"ל דע"י נכרי היינו לומר לי' דניחום מים לאימיה, והנכרי מעצמו ימלא הקדרה מים, וזה אינו בצווי הישראל:

דף עח.

תוס' ד"ה יורש, בסוף דבריהם דלמא ה"מ בעכו"ם [אב"ה עי' מ"ש לקמן דף פ' ע"א]:

דף עח:

גמרא אילן [שעשאו סולם לערב בו חצירות] פלוגתא דרבי ורבנן [דלרבי דסבר הנותן עירובי תחומין באילן קנה עירוב, אף דאין משתמשין במחובר, מ"מ רק שבות הוא ולא גזרו עליו בין השמשות ה"נ מועיל אם עשה להאילן פתח דמשוי לחצירות חד].
קשה לי אמאי מהני לרבי הא משחשיכה בטלה הפתח, והוי כנסתם הפתח, ומדין הואיל דהותרה הותרה לא מהני כיון דידוע שיהי' כן, והרי אפילו רק במצוי שלא יתקיים כל השבת לא אמרינן הואיל דהותרה כמ"ש התוס' לעיל:

דף עט.

רש"י ד"ה זו שלא כנגד זו שהיתה בולטת לר"ה יותר מחברתה, נראה דרש"י מפרש דשני הגזוזטראות הם זה אצל זה בב' עליות, וכמ"ש רש"י במתני', אבל לא ידעתי מנ"ל לרש"י לפרש כן, דהא בזה אף באחד יותר בולטת לר"ה יכול ליתן עלי' נסר על הבליטה הארוכה במקום שבצדו כלה סופה של הבליטה הקצרה, והי' הנסר במכוון ומה נ"מ במה שהבליטה ארוכה בולט יותר מבחוץ לנסר, ואמאי לא מפרש רש"י ברווחה דשני גזוזטראות היינו הא' בולט ממזרח כלפי מערב, ושכנגדו בעליה שבצד מערב בולט בליטה כלפי מזרח, ונותן עליהן נסר ארבעה, וכלישנא דמתני' ר"פ הזורק, ועלה אמרינן דדוקא זו כנגד זו שמכוונים ממש זו כלפי זו שהבליטה ממערב מכוון נגד הבליטה שבצד מזרח וזה שלא כנגד זה היינו שהבליטה שבמזרח כלפי מערב הוא בתחילת המבוי והבליטה שבצד מערב כלפי מזרח, הוא בסוף המבוי:

דף עט:

מתני', ומזכה להן ע"י בנו ובתו הגדולים [כשמשתתפין במבוי מניח את החבית ואומר ה"ז לכל בני המבוי ומזכה וכו'].
לעיל בגמרא (דף עג ע"ב) מוקי לה בדאפקיה ועייליה שהוציא תחילה החבית לכל חצר וחצר, ואח"כ הכניסו למבוי, דכל שיתוף שאין מכניסו ומוציאו דרך פתחים במבוי לא שמיה שיתוף] ובתוס' שם גבי בני חבורה שקידש עליהם היום, שסומכין על פת שעל השולחן משום עירוב כתבו דמש"ה לא מוקי לה נמי בדאפקיה ועייליה דהוצאה והכנסה זו לא מהני מידי, כיון שלא היה קנוי פת לכל בני חבורה באותה שעה.
וקשה לי דלפ"ז מה דמוקי למתני' דהכא באפקיה ועייליה, ע"כ דאחר הזיכוי עייליה ואפקיה, א"כ למה צורך כלל זכות ע"י בנו, כיון דצריך עדיין לעייליה לכל חצר יקנה חצר של כל אחד ואחד את חלקו בזה:

דף פ.

גמרא, אתו לקמיה דרב יהודה אמר להו הכי אמר שמואל אשתו של אדם מערבת שלא מדעתו.
קשה לי, הא כבר אמרה חדא זימנא, בריש הדר משמיה דשמואל, שכירו ולקיטו של עכו"ם נותן עירובו ודיו, וא"כ כש"כ אשתו, וי"ל דשכירו ולקיטו רק בעכו"ם, אבל בישראל לא, ושמואל דהכא מיירי בישראל דבזה דוקא אשתו אבל שכירו ולקיטו לא, ובתוס' לעיל (דף ע' סוף ד"ה יורש) נסתפקו בזה [אי שכירו ולקיטו דוקא בעכו"ם או לא. ומכח קושיא זו יש לפשוט ספיקתם]:
גמרא, מעשה בכלתו, פירש"י דמיירי בתחומין, ונדחק דהא דרב פליג בחצירות על מתני' דרב תנא ופליג, ובתוספות כתבו דמיירי בחצירות, ולענ"ד היה נראה דא"צ לדחוקי כלל דהמעשה היה באמת בתחומין, והכי אמרינן דרב סבר מסברא בהחלט דתחומין חמיר מחצירות דיש לו אסמכתא בקרא, או מטעם דלא אסרי עלי', ולא גמר ומקני, ומש"ה לא קתני במתניתין בתחומין, ומזכה כיון דקתני כן בחצירות, מכ"ש בתחומין, ושפיר משנינן דלא תיקשה איך פליג רב על מתני' בחצירות דתנאי היא היינו דרבי ישמעאל בר"י דס"ל בתחומין אין צריך לזכות ומכ"ש בחצירות, א"כ יש לו בחצירות תנא דמסייע דא"צ לזכות אלא בתחומין פסק רב דצריך לזכות דס"ל כר"ח דאסר בתחומין, ועכ"פ בחצירות יש לו סייעתא מר' ישמעאל ב"ר יוסי, ומרווח שמעתא:

דף פג.

גמרא, תימא מהיכן פסיקא ליה דלריב"ב שיעור טומאת אוכלין ג' רביעי ביצה, כיון שהוא חצי חציה דלמא לכ"ע טומאת אוכלין בכביצה, כדדרשינן אוכל הנאכל בבת אחת אלא דהברייתא כר"ש, דלדידי' ביצה הוא חצי חציו, מש"ה נקט בחשבונו לסימן דחצי חציו לטומאת אוכלין, כיון דבאמת לדידי' הוא חצי חציו, אבל מתני' דקתני חציו לבית המנוגע דקאי על ריב"ב ור"ש למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה, מש"ה לא תני וחצי חציו לטומאת אוכלין דלריב"ב אינו כן:

דף פד.

גמרא, אילימא לחצר רשותא דתרווייהו נינהו.

תמוה לי הא לחצר הוי בזריקה לחוד, ולהמרפסת זריקת הפלגה ושלשול, מש"ה נותנין לחצר, אף דהתוס' כתבו דלמסקנא לרב לאחד בזריקה ושלשול ולאחד בשלשול שניהם שוין, היינו לרב דלא אזלינן בתר נחת יותר, דמה"ט לזה בשלשול, ולזה בזריקה, דכל דקשה לשניהם שניהם שוין, אבל לשמואל דאזל בתר נחת יותר, דמה"ט לזה בשלשול ולזה בזריקה נותנים לזה שבשלשול' ה"נ לחצר נחת יותר דהוי לזה בזריקה ולזה בשלשול וזריקה.

ומלשון רש"י דזריקת הפלגה לא הוי קשה כמו זריקת גובה, מש"ה זריקת הפלגה עם שלשול הוי בשוה עם זריקת גובה לחוד, אבל הא בתוס' ד"ה בור מא"ל, מבואר דס"ל דאדרבא הפלגה קשה יותר מזריקת גובה וא"כ קשה כנ"ל, וצע"ג:

דף פו.

תוס' ד"ה וקורה בסוף הדיבור, דלדבריו דרבה קמותיב [אב"ה עי' מ"ש לקמן דף צה ע"א]:

דף פז.

גמרא ע"כ לא קאמר ר' חנניה.

קשה לי מאי ס"ד להביא ראי' מר' חנניא לר"י הא גזוזטרא מקרי דמוכח דנעשה לשם מים, דהא באמת גם לרבנן שרי ביש לו מחיצה עשרה, אלא דר' חנניה מוסיף קולא דאמרינן כוף וגוד וממילא מותר דהא נעשה בשביל מים ואיך תלוי ענין כוף וגוד לפלוגתא דר"י ורבנן:

דף פט.

תוס' ד"ה במחיצות כו' והא דאמרינן נמי לקמן כו'.
קשה לי, כיון דמתחילה דהיו סוברים דלאו משום דגג קטן אוסר עליו אלא בפשוטו, דכל דלא מנכרא מחיצתא הוי הגג בעצמותו כרמלית וכן היו סבורים בפרכת הש"ס לקמן (דף ק') דרב אדרב וכמו שפירש"י שם, א"כ בגגו בולט דלא מנכרא מחיצתא, למאי צריך לדון דהגג נפרץ במילואו הא בלא"ה כיון דלמ"נ מחיצות הגג עצמו כרמלית.
ולפי טעם דתוס' הוא רק אם הבליטה ד' דוקא דהא אין כרמלית פחות מד', והא באמת כולו בעצמותו כרמלית וא"כ אפילו אין הבליטה ד' רק בולט מעט הא מ"מ לא מנכרא מחיצת':

דף צב.

מתני' גג כו' חצר גדולה שנפרצה לקטנה גדולה מותרת.
ולא מבעי לזרוק אלא אפילו לטלטל נמי, גמרא בפ"ק דמסכתין (דף ח' ע"ב) ולרבה דאמר זה כנגד זה אסור הא דרב במאי מוקי לה וכו' אי מהתם ה"א לזרוק אבל לטלטל אימא לא קמ"ל [ובדף ז' ע"ב] בתוס' ד"ה בעי רוב כו' חצר מותרת ומבוי אסורה, השתא ס"ד אסור כו' ועי' בחידושי מהר"ש איידלס, שכתב אין זה מדוקדק, דהא לתירוצא דמוקי לה בלא עירבו מצי קאי כולי' כדס"ד עכ"ל, היינו בפשוטו דמימרא דרב קאי במסקנא כדס"ד בצידי חצר או זו כנגד זו, ואסור משום תרתי משום מפולש ומשום לא עירבו, אלא דהתרצן חידש כדרב ששת, דכאן בעירבו, היינו דהך דר"י דמתיר בנפרץ לרחבה מיירי בעירבו ודרב בלא עירוב ולענין מפולש רב מיירי במצדו או זה כנגד זה.
אמנם תמוה לי איך פרכינן ולרבה דאמר זה כנגד זה אסור כו' הא דברי רבה קאי על ר"י בנפרצה לרחבה דמתיר דמיירי דוקא בזה שלא כנגד זה אבל מלתא דרב י"ל דקיים כדס"ד דאוסר גם מפולש, ומיירי זה כנגד זה, וכדקאמר ונפרצה חצר כנגדו ושפיר אשמועינן דאפילו זה כנגד זה החצר מותר. וצריך תלמוד גדול:

דף צג.

תוס' ד"ה ל"ת, מה דתירצו דפרכת הש"ס מכח מה אולמא האי סתמא כו'.
קשה לי דמ"מ עכ"פ מספק צריכים להחמיר דאסור לקנח בחרס, ואף דבחולין (דף מג) במה דפרכינן והאר"י הלכה כסתם מתני' כתבו תוס' ג"כ דפרכת הש"ס בדרך מאי אולמא האי סתמא, היינו דהתם דר"י קבע להלכה ואמר הלכה כדברי האומר כזית, דמשמע

דהוי הלכה פסוקא מספיקא, ובזה פריך הש"ס שפיר מאי אולמא.
וביותר דאף על לשון הלכה אין להקשות כן, דא"כ תקשה בסוף שבת דאמרינן ואף ר"י אמר הלכה וכו' ר"י סתמא אחרינא אשכח עיי"ש, יקשה ג"כ מאי אולמא האי סתמא מהאי, וצ"ל דהוי ספק וכיון דמוקצה דרבנן ספיקו לקולא (ואף דהוי דבר שיל"מ, דבספיקא דדינא גם ביש לו מתירין ספיקו לקולא, כמ"ש בפר"ח א"ח סי' חצ"ח, ואף למ"ש תוס' ריש ביצה דמוקצה חמור כעין דאורייתא וספיקו לחומרא י"ל זהו אם הדין ודאי דמוקצה אסור ואנן מספקינן עתה אם נולדה בשבת או בחול, אבל כל שאנו דנין על עיקר הדין אם מוקצה אסור הוי בכלל ספק דרבנן ולקולא), וע"כ צ"ל דפרכת הש"ס בחולין היינו דלישנא דהלכה כזית משמע דודאי כן ואפילו לקולא לפטור מכיסוי הדם, מש"ה פריך שפיר מאי אולמא, גם י"ל במה דמשני בשבת, ר"י סתמא אחרינא אשכח ליכא לאקשויי מה אולמא האי סתמא, די"ל דב"ה עדיף מסתם, וקיי"ל כב"ה נגד סתם משנה, ועי' בשכנה"ג בכללי התלמוד [סי' י"ד] ונראה דכיון לזה בשער המלך [הל' גירושין פ"ג ה"ד דף עח ד"ה אך ק"ל], ומה דפרכינן ריש שבועות (דף ב') מכדי האי סתמא וכו' אף דמ"מ מספיקא שפיר הדין דאינו לוקה, מ"מ י"ל מלשון אין לוקין דאר"י משמע ודאי אינו לוקה, ונ"מ אם נתגרשה אשה בעדים כאלו שנשבע שאוכל ולא אכל אם הוא ס' חיוב מלקות היא רק מגורשת מספק, דהעדים פסולים, אבל אי בודאי אינו לוקה העדים פסולים רק מדרבנן מגורשת ודאי מה"ת ואם בא עליה כהן אחר מיתת הבעל הוא לוקה, א"כ הכא בסוגיין יקשה מאי פריך הש"ס ממתני' דנזיר חופף ובדרך מאי אולמא הא שפיר פסק ר"י מספק דאסור לקנח בחרס.
ומזה נראה ראיה ברורה למ"ש תוס' שבת [דף מא ד"ה מיחם שפינוהו וכו'] דגם לר"י אינו אסור דבר שא"מ בשבת רק מדרבנן וכ"פ רש"י ז"ל שבת (דף קכא ד"ה דילמא) ושפיר פריך הש"ס דמספק יהא מותר לקנח בחרס דהוי ספק דרבנן כן נראה לענ"ד:

דף צה.

גמרא, איתבי' אביי' לרבה דאמר דב' מחיצות לאו דאורייתא אלא דטעמא דרבי יהודה דמטלטלין תחת עליה שעל גבי שני בתים הוא משום דקסבר פי תקרה יורד וסותם מדתניא יתר על כן אר"י מי שיש לו ב' בתים משני צידי רה"ר עושה כו' קורה מכאן וקורה מכאן ונושא ונותן באמצע והכא ליכא פי תקרה.
וא"ת והא אביי עצמו סובר דקורה משום מחיצה, ואין לומר דלדבריו דרבא קאמר, דקסבר קורה משום היכר, דא"כ דמקשה מיניה לדידי' יקשה לו בקיצור הא את הוא

דאמרת קורה משום היכר, ואי דאמרת דטעמא דר"י הוא דס"ל הכי אבל לרבנן דאסרי דלא אמרינן פי תקרה יורד וסותם ע"כ קורה משום היכר א"כ מ"מ גם עדיין ליכא קושיא מההיא דר"י בב' בתים, דהא אליביה גם רבא ס"ל דפי תקרה יורד וסותם וקורה משום מחיצה, ובקוצר מ"ש האי דר"י דב' בתים, ומ"ש הך דר"י דלעיל על גבי בתים וכי היכי דא"ר בההיא דר"י משום פי תקרה יורד וסותם ה"נ י"ל בההיא דר"י בשני בתים, וצ"ל דבקורה פחות מארבעה לא אמרינן יורד וסותם וככתוב בתוס' לעיל (דף פו ע"א ד"ה וקורה) אלא שהם כתבו דיש לדחות [אב"ה שם בסוף הדיבור כתבו די"ל כהאי ואין לומר, והיינו דלדבריו דרבה קאמר. ודבריהם קשים ככתוב בזה]:

דף צט.

מתני', לא יעמוד אדם ברה"י וישתה ברה"ר.

הטעם דגזרינן שמא יכניס הכלי אצלו, וא"ת תיפוק ליה דשתייתו תיהוי הכנסה כמו משתין ורק מרה"י לרה"ר דאסור, תירץ רש"י ז"ל דלא דמי, דהתם קעקר מרשות זו, וקעבד הנחה לרשות זו, אבל שותה עביד עקירה והנחה בחדא רשותא, דהא ברשות שהוא שותה בה פיו עומד ובפיו הן נחין מיד עכ"ל.

ואע"ג דחוזרין ונבלעין אין לחוש הואיל ונחו במקום פטור. אבל במשתין ורוק לא חשיב פיו מקום פטור, כיון דפיו וגופו הן במקום אחד, וכ"ז ביארו בתוס' לעיל (דף כ' ע"א ד"ה לא יעמוד) והם כתבו טעם אחר, דהכא כשבולעה מיד חשיב כנחים משום דמבטלי אגב גופו:

ונראין לי דבריהם ז"ל מדברי רש"י ז"ל דעל פירוש רש"י קשיא לי איך אמרינן בריש שבת עקירת גופו כעקירת חפץ דמיא, ואינו דומה לידו, הא בל"ז ל"ק מידי די"ל דידו מש"ה פטור מטעם דכשבא מיד בעה"ב לידו דעני הוי כמונח במקום פטור, כיון דידו וגופו אינן במקום אחד.

ואין לדחוק ולומר דזהו כוונת הגמרא שם באמרו ידו לא נייח והיינו דהוי מקום פטור, דמ"מ כל כמה דלא הוי סבירא ליה סברא זו לא נייח ולא הוי מקרי מקום פטור, ורצה לנקוט דעקיר' גופו לאו כעקיר' חפץ דמי, א"כ תקשי ליה מתני' דהכא במכניס ראשו ורובו אמאי מותר והא הוי עקיר' מרשות זה והנחה ברשות זה, אלא ע"כ דמה דבאו בפיו הוי מקום פטור, וא"כ גם בידו הוי מקום פטור: